



Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Woning De Somviele in Gent

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Woning De Somviele, Gent (Sint-Denijs-Westrem), Oudeheerweg 8 –
monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/44021/130.1

Julie Verhelst, met inbreng van Annelies Schepens voor de tuin

25/05/2018

INHOUDSTAFEL

| | | |
|--------|--|----|
| 1. | Beschrijvend gedeelte | 4 |
| 1.1. | Situering | 4 |
| 1.2. | Historisch overzicht | 4 |
| 1.3. | Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken..... | 8 |
| 1.3.1. | Ruimtelijke context | 8 |
| 1.3.2. | Inplanting en tuin..... | 8 |
| 1.3.3. | Exterieur | 9 |
| 1.3.4. | Interieur | 11 |
| 1.4. | Fysieke toestand van het onroerend goed | 13 |
| 2. | Evaluerend gedeelte | 13 |
| 2.1. | Evaluatie van de erfgoedwaarden | 13 |
| 2.1.1. | De carrière van Dan Grootaert: diversiteit versus continuïteit | 13 |
| 2.1.2. | Creatieve samenwerkingen: artistieke details in Woning De Somviele | 17 |
| 2.1.3. | Context en invloeden van het ontwerp | 19 |
| 2.1.4. | Bespreking van de erfgoedwaarde | 24 |
| 2.2. | Motivering van het type bescherming | 26 |
| 2.3. | Motivering van de afbakening van de bescherming | 26 |
| 2.4. | Juridische toestand | 26 |
| 2.4.1. | Onroerend Erfgoed: | 26 |
| 2.4.2. | Ruimtelijke Ordening: | 26 |
| 3. | Beheersvisie | 27 |
| 3.1. | Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed | 27 |
| 3.2. | Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed..... | 27 |
| 3.3. | Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed..... | 27 |
| 4. | Bronnen | 28 |
| 5. | Bijlagen bij het inhoudelijk dossier | 29 |
| 5.1. | Omgevingsplan bij de bescherming | 29 |
| 5.2. | Fotobijlage | 29 |
| 5.3. | Cultuuroederen | 29 |
| 5.4. | Documentatie | 29 |

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

De opmaak van het beschermingsdossier voor Woning De Somviele naar ontwerp van architect Dan Grootaert (1968) kadert binnen de herinventarisatie van het bouwkundig erfgoed in Gent, dat tijdens deze regeerperiode focust op naoorlogse architectuur in Gent en deelgemeenten. Het pand werd geselecteerd na het algemene archief- en literatuuronderzoek, het veldwerk en de afweging van de erfgoedwaarde in functie van opname in de inventaris van het bouwkundig erfgoed. Het onderzoek in de Gentse deelgemeentes bracht drie opvallende, bewaarde woningen aan het licht van deze architect, waarbij Woning De Somviele beschouwd kan worden als een culminatie van de voornaamste ontwerpprincipes van Grootaerts moderne architectuurpraktijk. Plaatsbezoeken aan twee andere woningen ontworpen door Grootaert in Deinze, evenals mondelinge bronnen, waaronder familie van architect Grootaert, lieten daarnaast een vergelijking toe binnen het oeuvre en boden een ruimer afwegingskader.

1.1. Situering

Woning De Somviele is gelegen ten oosten van de dorpskern van Sint-Denijs-Westrem bij Gent, Oudeheerweg 8. De woning omvat enkele cultuuroederen die eveneens worden beschermd, zie bijlage 5.3. 'Cultuuroederen' voor de verdere bespreking en motivatie.

1.2. Historisch overzicht

Bouwheer Firmin De Somviele-Deprez was eigenaar van boekhandel- en magazijn Climax, gelegen aan de Kortrijksesteenweg in Sint-Denijs-Westrem bij Gent. Climax was gevestigd in het linkerdeel van een interbellumvilla (Kortrijksesteenweg nummer 1142a), die omwille van deze functie achteraan uitgebreid werd met opslagplaatsen, onder meer in de jaren 1960 naar ontwerp van F. De Walsche.¹ Omstreeks 1973-1975 ontwierp Dan Grootaert de plannen voor de uitbreiding van de woning, die op dat moment in gebruik was als kantoor, met een bijkomend volume aan de linkerzijde van twee bouwlagen ter uitbreiding van de bureaus.² Heden zijn de opslagplaatsen gesloopt en vervangen door nieuwbouw en werd de woning, samen met het rechterdeel ervan (nummer 1142), ingrijpend verbouwd. Het eigendom van De Somviele sterkte zich uit tussen de Kortrijksesteenweg en de Oudeheerweg (toen Oude Heirweg). Het noordelijk gedeelte aan laatst genoemde straat was grotendeels onbebouwd en gedeeltelijk bebost, en wordt op plannen aangeduid als 'hof' bij de toenmalige bedrijfswoning. In de noordwestelijke hoek van het perceel, aan de Oudeheerweg, bevond zich een kleine dorpswoning met oudere kern (nummer 6), die ook eigendom was van De Somviele en werd verbouwd tot de huidige voorgevel naar ontwerpplannen van Grootaert uit 1966.³

Firmin De Somviele liet vervolgens vanaf 1966 plannen ontwerpen door architect Dan Grootaert voor een woning, die was opgevat als een grootschalige villa met zwembad, ingepast met aandacht voor de condities van het perceel en met onder meer het behoud van de bomen aan de straatkant. Naar verluidt kreeg de architect *carte blanche* van de opdrachtgevers en groeide het ontwerp organisch, niet alleen tijdens de ontwerpfase zelf, maar ook nadien.⁴ De eerste bouwvergunning werd ingediend op 24 mei 1966 en de vergunning werd verleend op 22 juni van dat jaar.⁵

¹ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Plannen opslagplaats voor boeken, De Walsche, 05/08/1960 en 20/03/1963.

² Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Plannen verbouwen kopwoning voor uitbreiding bureaus, Grootaert, 17/12/1973 en 17/02/1975.

³ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Plannen aanpassingswerken Oudeheerweg nummer 6, Grootaert, 10/6/1966.

⁴ Mondelinge informatie verkregen van de eigenaar (7 juni 2017).

⁵ Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen Sint-Denijs-Westrem, Oudeheerweg 8, 1112-66.

De vroegste bewaarde plannen zijn gedateerd op 23 mei 1966.⁶ Bij het bouwdoosje zijn eveneens ongedateerde foto's gevoegd van een maquette die met deze ontwerpfase overeen lijkt te stemmen.⁷ De algemene planindeling en schikking van volumes vormt een voorloper van het hedendaagse uitzicht. Het plan gaat terug tot een L-vorm, aan meerdere zijdes dynamisch uitgebreid met uitspringende volumes. Het hoofdvolume, evenwijdig aan de straat ingeplant, werd toen reeds gekenmerkt door een grote geslotenheid naar de ten noorden gelegen straat. Dit volume omvatte volgens de plannen de leefruimte, die bestond uit een eetkamer en speelhoek met daartussen een lager gelegen zithoek, evenals een verhoogd niveau met bibliotheek. De zitkuil was voorzien van een monumentale, vrij in de ruimte opgehangen haard. De living werd langs de straatzijde enkel verlicht via smalle lichtspleten tussen verspringende, schuingeplaatste wanden. De inkom was ondergebracht in een uitspringend volume, toegankelijk via een opmerkelijke, draaiende deur rondom een centraal punt. De oostelijke achterwand van de inkom liep door tot een gebogen wand, die de scheiding vormde met de hellende toegang tot het haakse volume aan de oostzijde. Dit volume bepaalde zo de L-vorm van het plan. Dit volume was toen al meerlaags opgevat met in het souterrain een garage aan de straatzijde met aansluitend ruimte voor de verwarming, daarachter een speelkamer met bar en tot slot een vestiaire met stortbad en toilet in de uiterste punt van het volume. De verhoogde begane grond, die in verbinding stond met het souterrain via een draaitrap die middenin de speelkamer uitgaf, omvatte de slaap- en badkamers voor het hele gezin en stond anderzijds via een 'galerij' in verbinding met de bibliotheek en de inkomhal van de woning. De slaapkamers waren – net zoals de uitgevoerde versie van de woning – al voorzien van een weloverwogen schikking, in combinatie met aansluitende badkamers, ingemaakte kasten, en telkens een bibliotheek en studieruimte bij de meisjes- en jongenskamers. Het volume werd aan de zuidzijde beëindigd door een opvallend driehoekig dakterras boven een deel van het souterrain, voorzien van een strakke luifel en toegankelijk vanuit de tuin via een trap. Het terras stond in verbinding met de galerij aan de westzijde van dit volume, die op de plannen voor het gedeelte dat uitkeek op de tuin was aangeduid als 'zonnebad, lig en rust'. Ook aan de zuidzijde van de woning, ter hoogte van de living, was een terras met zonnebad voorzien, overdekt door een luifel in de vorm van een zwaluwstaart, en geflankeerd door een watervlak met fontein dat in het verlengde was voorzien van de in de achtergevel uitbouwde zithoek. Dit salon was verdiept voorzien, omringd door plantenbakken, deels doorlopend met de beplanting van het terras. De trappen tot de zitkuil werden volgens de plannen geflankeerd door een beeldhouwwerk en een monumentale haard. Aan de westzijde van de woning was de living op de plannen afgesloten met een gebogen wand, doorbroken door glas-in-betonramen, en eveneens geflankeerd door een klein waterbassin. Ten noordwesten was een volume voorzien waarin de keuken was ondergebracht. Vanuit de keuken was er een doorgang tot een vestiaire en een tweede toegang, specifiek bedoeld voor het dienstpersoneel. Zowel de diensthof als de galerij langs de keuken, werden naar buiten afgeschermd door middel van claustra. Deze ruimtes waren op de plannen voorzien van een kelderverdieping, bedoeld als berging en voorraad- en wijnkelder, terwijl onder de leefruimte gedeeltelijk een kruipkelder was voorzien. Er was op dat moment ook al rekening gehouden met de aanwezigheid van personeel in deze grootschalige villa, namelijk door de aanwezigheid in de living van kasten tussen de eet- en leefkamer aan de ene kant en de noordelijke wand van de living daar tegenover, waardoor het personeel ongezien hierachter kon circuleren zonder het gezinsleven te storen.

Vormelijk getuigt het vroegste ontwerp van een grote invloed van de Expo-stijl, meer bepaald door de aanwezigheid van uitkragende vlinderdaken, geknikte luifels en ten opzichte van elkaar verspringende wanden en volumes. Deze elementen zouden echter later afgezwakt worden. De planindeling vormt daarentegen wel al een sterke afspiegeling van de huidige toestand, evenals belangrijke basisprincipes die een constante vormen in het werk van architect Dan Grootaert. Deze kenmerken omvatten bijvoorbeeld het

⁶ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Bouwplannen eerste voorontwerp, Grootaert, 23/05/1966.

⁷ Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen Sint-Denijs-Westrem, Oudeheerweg 8, 1112-66.

opvallende en sterk gevarieerde spel tussen gesloten en open gevelvlakken in overeenstemming met de privacy van de bewoners en de oriëntatie van de verschillende functies. Grootaert combineerde en accentueerde dit door een bijzondere, gevarieerde schikking van de vensters, waaronder grote vensters met een V-vormige ondersteuning, en de aanwezigheid van claustra en glasramen, die de intimiteit van de ruimtes verhogen, een bijzonder lichtspel creëren en de leefruimtes opladen met een bijzondere intensiteit. Het aangename leefklimaat in de woning werd bovendien overwogen in relatie tot de omgeving: natuurlijke aanplantingen verhogen de privacy aan de straatzijde, watervlakken en terrassen creëren een dialoog tussen binnen en buiten, en de uitkragende daken vormen een luifel ter bescherming tegen te felle zon in de zomer. Een ander essentieel kenmerk is het gevarieerde materiaalgebruik. Als materialen worden op de bouwaanvraag muren in witte breuksteen vermeld, schrijnwerk in rood cederhout, claustra in witte beton en glas-in-betonramen, evenals een dak bedekt met roofing en opgebouwd met een metalen gebint. Deze werden voor een deel behouden in de definitieve uitvoering.

De volgende bewaarde plannen dateren van 21 maart 1967.⁸ De algemene vormgeving en de situering van de functies van het eerste voorontwerp werden hierbij behouden, terwijl er intern en extern enkele aanpassingen plaatsvonden, evenals wat betreft het materiaalgebruik. In het souterrain van het oostelijk volume werd bijkomend een cirkelvormige televisiekamer voorzien, tussen de garage en de speelkamer met de bar, en werd de vestiaire aangepast. In deze ontwerpfase wordt deze oostelijke vleugel aan de straatzijde opgetrokken tot drie bouwlagen. Op deze bouwlaag werden twee meisjesslaapkamers ondergebracht, met beide een toegang tot de centraal tussen beide gesitueerde badkamer. De verdieping is bereikbaar via een ronde draaitrap, geflankeerd door vides tot de onderliggende bouwlaag. Door de verschuiving van de meisjesslaapkamers naar dit niveau worden op de verhoogde begane grond achtereenvolgens de twee slaapkamers voor de jongens met tussenliggende badkamer gesitueerd aan de straatzijde, daarachter een reserve slaapkamer met badkamer, en vervolgens een grote afzonderlijke badkamer, die in verbinding staat met de slaapkamer van de ouders. De kamers zijn geopend naar het oosten, met uitzondering van de slaapkamer van de ouders die zich opent naar het dakterras en de tuin ten zuiden. In de leefruimte wordt de eetkamer ten westen opgevat als een bijkomende splitlevel, die zo de dialoog met de zitkuil versterkt. Tussen de inkom enerzijds en de zone met de trap tot het nachtgedeelte en de doorgang naar de leefruimte anderzijds, waren twee deuren voorzien. De inkom werd groter uitgebouwd ten opzichte van het eerste ontwerp, met behoud van de opvallende toegangsdeur, het toilet en de vestiairekasten. Naast de toegangsdeur is in dit ontwerp een open, beglaasde ruimte voorzien die een relatie aangaat met de omgeving en ingevuld kan worden met planten. Dit aspect keert ook terug in de dialoog tussen de living en de tuin. In het verlengde van de voorziene waterpartij wordt in dit voorontwerp het zwembad gesitueerd, dat in het voorgaande ontwerp dieper in de tuin voorzien was.

Het zuidelijke terras onder een zwaluwstaartvormige luifel, ter hoogte van de eetkamer, is op deze plannen ook nog bewaard. De kenmerkende vlinderdaken en metalen dakconstructie uit het eerst ontwerp, worden in 1967 echter geleidelijk ingeruild voor een dakconstructie op basis van houten spanten, die leiden tot licht hellende platte daken, uitkragend ten opzichte van de gevels als luifels, onder meer aan de tuinzijde ter bescherming tegen de zon. Enkel de lagere uitbouw van de living, waar zich de eetkamer bevindt, was nog voorzien van een vlinderdak. Daarnaast wijzigden de compositie en de indeling van de vensters op de plannen, evenals de vormgeving en situering van de claustra tot schermen bestaande uit regelmatige elementen met een V-vormige structuur. Het glas in beton dat voorzien zou worden in de gebogen, westelijke wand, was niet langer aanwezig op de plannen. Ook andere elementen van het materiaalgebruik evolueerden steeds dichter naar hun definitieve vorm. Zo werden de doorsnedes van de leefruimte op de plannen voorzien van een '*decor[atief] plastic plafond*', weliswaar piramidevormig aangeduid in

⁸ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Bouwplannen tweede voorontwerp, Grootaert, 21/03/1967; Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen Sint-Denijs-Westrem, Oudeheerweg 8, 1112-66.

tegenstelling tot de definitieve uitvoering. Andere typische elementen uit het oeuvre van Grootaert, zoals de recuperatie van oude eiken balken, komen ook op de plannen terug.

Op één van de plannen stond een handgeschreven nota met de vermelding "*na geweest 18 sept, binnen drie weken beginnen (...) 12 oct*"⁹. Uit de briefwisseling omtrent de bouwvergunning blijkt daarentegen dat de bouwwerken niet in de herfst van 1967 van start gingen, maar wel pas op 22 april 1968, waardoor de termijn van de bouwaanvraag werd verlengd.¹⁰ De langdurige ontwikkeling van het ontwerp en vermoedelijk ook van de bouw ervan wordt ook in het kadasterarchief bevestigd, aangezien de woning pas kadastraal geregistreerd werd in 1971.¹¹

In de periode vlak voor en tijdens de aanvang van de werken, werden nog verschillende plannen opgemaakt. De plannen voor de houten dakspanten, vervaardigd door firma Carl uit Landegem, dateren van 19 december 1967, maar werden gewijzigd op 3 september 1968.¹² Op de plannen wordt de dakopbouw met de gelijkde gordingen aangeduid, evenals de zes profielen waarop de dertien spanten gebaseerd zijn. Architect Grootaert maakte begin september 1968 nog een gewijzigd ontwerp voor de inkom van de villa, die in de lijn lag met het ontwerpplan van maart 1967, maar een dubbel toilet voorzag, evenals een draaiende deur rondom een centraal aspunt, tussen de inkom en de leefruimte, gelijkaardig aan de toegangsdeur.¹³ In de zomer en herfst van 1968 maakte de Gentse ingenieur R. Meyns plannen en detailstudies voor de constructieve opbouw van de woning en de metalen liggers en kolommen ter ondersteuning van de houten dakspanten, en de betonstructuur ter verankering van de spanten. Een borderel uit februari 1969, opgemaakt door Grootaert, illustreert de opbouw met metalen balken en I-profielen, ter verankering van de gelijkde houten spanten.¹⁴ Op het plan stond genoteerd dat dit aan ingenieur Colpaert werd doorgegeven op 26 maart. Het volgende bewaarde plan dateert van december 1970 en zijn detailtekeningen en doorsneden van de houten steektrap tot de kelder.¹⁵ Vervolgens maakte Grootaert eind 1972 nog plannen voor een overdekt terras met open haard, gesitueerd ten zuidwesten van de leefruimte.¹⁶ Vermoedelijk werd het terras ten vroegste in de zomer van 1973 gebouwd, aangezien het bestek van de werken door Grootaert werd opgemaakt in augustus van dat jaar.¹⁷

De plannen geven – ondanks hun omvangrijk aantal – niet het volledige beeld weer van het complexe ontwerpproces, dat nog verder doorging ten tijde van de bouw en de woning organisch liet evolueren. De uitgevoerde toestand wijkt immers op sommige vlakken nog af van de twee voorontwerpen. Niet alleen door Grootaert liet de familie De Somviele nog wijzigingen aanbrengen; ze beslisten ook eigenhandig om aanpassingen door te voeren. Het meest ingrijpende was het toevoegen van een venster dat de bibliotheek afsloot van de ruime living en dit ten tijde van de oliecrisis in functie van de verwarming van deze ruimte. Naar verluidt was dit erg tegen de zin van architect Grootaert, die nadien alle contact met de familie verbrak.¹⁸ De middelen van de familie, die de schaal en materiaalkeuzes voor de woning mogelijk maakten, zetten zich ook door in de losse interieurelementen, die getuigden van een grote interesse voor designmeubilair met onder meer ontwerpen van Eames en Aarnio. Toen de woning in 1985 werd verkocht door de oorspronkelijke bouwheer aan de huidige eigenaars, kon het meubilair niet in de woning

⁹ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Bouwplannen tweede voorontwerp, Grootaert, 21/03/1967.

¹⁰ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Brief bij aanvraag bouwvergunning 1112-66, F. De Somviele, 29/04/1968.

¹¹ Kadasterarchief Oost-Vlaanderen, Mutatieschetsen Gent, afdeling XXV (Sint-Denijs-Westrem), 1971/17.

¹² Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Kapplan en spantenprofielen, Carl (serres, hok- en stalbouw, spanten), 19/12/1967, gewijzigd 03/09/1968.

¹³ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Ontwerp wijziging inkom, Grootaert, 10/09/1968.

¹⁴ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Bordereel Poutrellen, Grootaert, 06/02/1969.

¹⁵ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Detail keldertrap, Grootaert, 17/12/1970.

¹⁶ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Plannen ontwerp overdekt terras, Grootaert, 24/11/1972.

¹⁷ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Bestek bouw overdekt terras, Grootaert, 27/08/1973.

¹⁸ Mondelinge informatie verkregen van de eigenaar (7 juni 2017).

bewaard blijven. De kast die een scheiding vormde in de living bleef wel enige tijd bewaard, maar verhuisde later naar een andere woning. Woning De Somviele onderging geen ingrijpende verbouwingen, op de vernieuwing van de kinderbadkamers en van de keuken na, en een wijziging van de afwerking van wanden en plafonds in het nachtgedeelte.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

1.3.1. Ruimtelijke context

Woning De Somviele is gelegen ten oosten van de dorpskern van Sint-Denijs-Westrem bij Gent. De Oudeheerweg wordt gekenmerkt door een versnipperde bebouwing, die aanvat aan het voormalige klooster en de school van de zusters van Sint-Vincentius-à-Paulo met bewaarde kapel en de bijhorende, neogotische directeurswoning (nummer 5). De open bebouwing in het begin van de straat wordt gedeeltelijk ingenomen door een recente bouw van een woon- en zorgcentrum en gaat na Woning De Somviele over in een onsamenhangende rijbebouwing met een verspringende rooilijn. De woning is ingepast in relatie tot de ten noordwesten gelegen dorpswoning (Oudeheerweg nummer 6, verbouwd), die op het moment van de bouw ook eigendom was van bouwheer De Somviele. Het omvangrijke perceel waarop Woning De Somviele werd gebouwd, vormde oorspronkelijk de tuin van het perceel aan de ten zuiden gelegen Kortrijksesteenweg, waar boekhandel Climax van bouwheer De Somviele gelegen was (nummer 1142a, verbouwd).

1.3.2. Inplanting en tuin

Woning De Somviele is ingeplant ten noorden van een uitgestrekt tuinperceel. De ligging nabij de straat zorgt ervoor dat de woning aan de noordzijde eerder gesloten is uitgewerkt, en zich daarentegen volledig opent naar de tuin ten zuiden. De bomen langs de perceelsgrenzen versterken de aandacht voor privacy.

De voortuinstrook is voorzien van een ruwe aanleg en een verspreide aanplanting. Aan de straatzijde bevindt zich een eenvoudige betonnen afsluiting, die doorloopt tot nummer 6. De afsluiting is enerzijds links doorbroken door een brede gekasseide oprit, afhellend naar de garage in het souterrain, en anderzijds aan de rechterzijde door een smallere gekasseide oprit tot de dienstingang en tot de garage van nummer 6. Vanaf de brede oprit leidt een gekasseid pad naar de toegang, dat sporadisch doorbroken wordt met tegels uitgewerkt in keien. Een pad gevormd door onregelmatige, cirkelvormige betontegels is aangelegd parallel met de straat tussen de diensttoegang en het pad tot de inkom voor bezoekers. De achtertuin is daarentegen veel groener qua karakter en bestaat centraal uit een uitgestrekt gazon, in combinatie met een terras met een decoratieve, geometrische waterpartij en een rechthoekig zwembad in het verlengde van de in de achtergevel uitgebouwde zitkuil in de woning. Het terras bestaat uit twee niveaus in overeenstemming met de splitlevel van de leefruimte, aan welke ze grenst. De aanleg loopt door rond het zwembad en is uitgevoerd in betontegels gecombineerd met een brede omranding in kleine kasseien, voorzien van zones uitgewerkt met keien. De aanleg van het dakterras op de puntvormige uithoek van het souterrain van het oostelijk volume sluit met de afwerking in betontegels, de uitgespaarde groenperken en het gebruik van keien, aan bij de voor- en achtertuin. Ten oosten van het zwembad staat een recente buitendouche, die gemonteerd is tegen een onregelmatig oplopend muurtje van natuursteen, dat aansluit bij de gevelarchitectuur. Tussen het zwembad en het zuidelijke, achterste gedeelte van de tuin loopt een pad in onregelmatige, cirkelvormige betondallen, gelijk aan dat in de voortuin. Dit pad leidt achterin naar een cirkelvormig terras aangelegd in kleine kasseien, omrand door grotere kasseien, en organisch doorlopend naar een pad, verder de achtertuin in. Op het cirkelvormig terras staat momenteel de gedemonteerde, koperen schouwbekroning opgesteld, een ontwerp van Walter De Buck. Deze is organisch vormgegeven en wordt bekroond met gevarieerde, bolvormige elementen. Ten westen van de woning is een pad in grind voorzien tussen de straat en de achtertuin, dat loopt langs een eenvoudige, rechthoekige waterpartij ter hoogte van de gebogen achtergevel van de eetruimte.

De stijl van de woning wordt doorgetrokken naar de tuin. De woning en tuin vloeien als het ware in elkaar over. Dit effect wordt verkregen door enerzijds het natuurlijke materiaalgebruik van de woning en anderzijds door de beplanting tot tegen de gevel te brengen, of zelfs langs de gevel te laten groeien (klimop). Ook de waterpartij is dichtbij de woning aangelegd. Door middel van doorbrekingen in het terras en de vele waterplanten, wordt er een vloeiende overgang gecreëerd tussen woning, terras en tuin. Door deze groen- en waterelementen zo dicht bij de woning te voorzien, vergroot dit de beleving van de tuin vanuit de woning.

Ook het materiaalgebruik wordt doorgetrokken in de tuin. Er is voornamelijk gebruik gemaakt van natuurlijke (kasseien, natuurstenen ornamenten, keien,...) of robuuste materialen (verweerde betondallen,...). De beplanting is semi-natuurlijk: kruidlaag (soorten als geraniums, grassen, varens), struiklaag (zoals Taxus, Cotoneaster, Ilex). Langs de straatzijde staan een aantal monumentale bomen (gewone beuk, bruine beuk, zilverlinde). Verder staat er ook in de tuin; acacia, notelaar, Amerikaanse eik, blauwe ceder,...

Doordat het gebouw op een horizontale manier is geconcipieerd, bevindt het gebouw zich volledig onder het bladerdek van de bomen. Ook dit ondersteunt mee de gedachte om de woning te laten opgaan in de natuur.

1.3.3. Exterieur

De grootschalige villa bestaat uit meerdere, verspringende volumes uitgewerkt in verschillende materialen die ondanks hun variatie, toch getuigen van een grote homogeniteit en een totaalontwerp, in dialoog met de aanleg van de buitenruimte. De woning combineert een relatieve geslotenheid aan de voorzijde met een sterke openheid en relatie tot de achtertuin. De platte daken, opgebouwd op basis van houten spanten, rustend op gelijkde gordingen, zijn licht hellend. De spanten en gordingen kragen zichtbaar uit ten opzichte van de volumes en vormen zo in overeenstemming met de oriëntatie luifels die de leefruimtes beschermen tegen te felle zon. Alle vensters zijn rechthoekig tot vierkant en bewaren het dubbele glas uit de bouwperiode in houten raamkaders.

Woning De Somviele omvat aan de **oostzijde** een grootschalige vleugel van twee, gedeeltelijk drie bouwlagen, loodrecht op de straat en voorzien van een functionele sokkel met garages en daarboven het nachtgedeelte dat aan de straatzijde over twee bouwlagen is verdeeld, daarachter over één bouwlaag. De straatzijde van deze vleugel bestaat uit een bakstenen sokkel, quasi over de volledige breedte voorzien van de bewaarde garagepoort. De oostelijke zijgevel loopt door ten noorden als een lager bakstenen muurtje, dat de oprit flankiert. De twee bakstenen bovenverdiepingen springen licht uit en vallen op door hun relatieve geslotenheid. Het gevelveld wordt verlevendigd door Scheldesteen in zaagtandverband en is rechts geopend door een monumentaal venster dat doorloopt over beide bouwlagen. De gevel wordt bovenaan afgelijnd door een houten, horizontale beplanking. De oostgevel is eveneens uitgevoerd in een combinatie van Scheldesteen in zaagtandverband met vlak metselwerk in halfsteensverband, rondom de vensters.

De straatgevel van deze vleugel onttrekt de dynamiek van de opbouw aan het zicht. Deze komt tot uiting aan de achterzijde door het verspringen van de bouwdiepte op de verschillende bouwlagen. Ten zuiden loopt het souterrain uit in een punt met hierboven een terras, bereikbaar via een metalen draaitrap vanaf de tuin. De vleugel is aan de zuid- en oostzijde volledig afgewerkt met een eenvoudige horizontale, houten beplanking, voorzien van een donkere afwerking. Het souterrain en de eerste bouwlaag worden aan de zuid- en westzijde gekenmerkt door een grote transparantie en zijn volledig opengewerkt. De kleine, tweede bouwlaag is geslotener uitgewerkt, weliswaar ook van enkele vensters voorzien.

Deze vleugel wordt ten **westen** geflankeerd door een eveneens erg ruime en hoge vleugel die het leefgedeelte omvat en parallel met de straat is georiënteerd. Aan de noordzijde wordt ze uitgebouwd met twee lagere, haakse volumes, namelijk ten noordwesten een uitbouw met de dienstingang en de keuken, en centraal ten noorden een asymmetrisch volume met de inkom. Het eenlaagse leefgedeelte verspringt qua niveau ten opzichte van de oostelijke vleugel en is eveneens inwendig in de living voorzien van een splitlevel, zichtbaar in de verspringing van het dakvolume, dat bij de westelijke uitbouw van de leefruimte vormgegeven is als een vlinderdak. De dynamiek van de volumes wordt versterkt door de straatgevel van de living, die werd opgesplitst in drie gesloten geveldelen die in zaagtand ten opzichte van elkaar werden geplaatst en in de twee tussenruimtes werden ingevuld met kleurrijke glasramen naar ontwerp van Armand Blondeel. De straatgevel is net zoals het inkompaviljoen uitgewerkt in een opvallend parement van ruwe witte natuursteenblokken, geplaatst in een wild verband. De natuursteen is vermoedelijk gerecupereerde Balegemse steen, en omvat eveneens bouwfragmenten die van elders afkomstig zijn. De uitkragende, onregelmatige natuursteen verleent de gevels een erg sculpturaal karakter en is eveneens zichtbaar aanwezig in het interieur. De inkom is aan de noord- en westzijde grotendeels opengewerkt met vensters en een volledig beglaasde, metalen toegangsdeur, daarboven afgelijnd met een horizontale houten beplanking. De toegangsdeur is opmerkelijk en draait open rondom een centraal aspunt. De gesloten, met natuursteen afgewerkte oostzijde en noordoostelijke hoek van de inkom, wordt enkel in de oostzijde doorbroken door een hooggeplaatst venster, afgeschermd met drie vierkante claustra-elementen, uitgevoerd in wit geglaazuurde keramiek en voorzien van een geometrische vormgeving op basis van driehoeken.

De noordwestelijke uitbouw, waarachter de keuken schuilgaat, herneemt voor de gesloten gevelvlakken het gebruik van Scheldesteen, verlevendigd met grote vlakken in zaagtandverband, bijvoorbeeld zichtbaar in de westgevel en de gesloten noordgevel. De oostzijde van het volume combineert een bakstenen onderbouw in zaagtand met een claustrawand daarboven, die de plaatsing van de vensters volgt en deze afschermt naar de straat. De claustra vormen een repetitief decoratief element, opgebouwd uit hoofdzakelijk cirkelmotieven tot een soort honingraat en uitgevoerd in gebakken aarde. Tussen de claustra en de dakoverstek is de gevel afgewerkt met een horizontale houten beplanking, die ook voorkomt aan de westzijde van de uitbouw.

Tegen de westzijde van het hoofdvolume is een opvallende, uitspringende wand voorzien, die gebogen is uitgewerkt naar het interieur toe. De buitenzijde ervan is eveneens uitgevoerd in Scheldesteen in zaagtandverband, die ook deze wand een hoge sculpturale kwaliteit verleent.

De achtergevel trekt de dynamiek van de oostelijke vleugel door en wordt eveneens gemarkeerd door verspringende dakvlakken en volumes, deels bekomen door de uitbouw ter hoogte van de zitkuil in de leefruimte en de aanwezigheid van de splitlevels in het interieur. De vleugel wordt ook gekenmerkt door een grote transparantie, aangezien ze quasi volledig is opengewerkt, waarbij de hoge vensterpartijen voorzien zijn van een weloverwogen, geometrische verdeling. De horizontale houten beplanking van de oostvleugel wordt doorgetrokken ter hoogte van de splitlevel van de bibliotheek.

Ten westen van de achtergevel bevindt zich een iets later gebouwd overdekt terras onder een licht hellend plat dak, dat vooraan uitkraagt en zo een luifel vormt boven de opengewerkte voorzijde die uitkijkt naar het terras aan de achtergevel. De westelijke achterwand is gesloten uitgewerkt en dit in tegenstelling tot de transparante noord- en zuidgevel, die voorzien zijn van gevelbrede vensters. De bakstenen achterwand refereert naar de wand van de leefruimte en is gebogen uitgewerkt, weliswaar in dit geval verbredend naar achteren toe en zonder gebruik te maken van het zaagtandverband. Centraal tegen de achterwand is een metalen open haard voorzien. Het terras is licht verdiept gelegen ten opzichte van het aanpalende terras.

1.3.4. Interieur

De planindeling vertaalt de aandacht voor privacy en oriëntatie die ook tot uiting kwam aan het exterieur, evenals de nadruk op het ontvangst- en leefgedeelte, met inbegrip van een afzonderlijke circulatie voor het dienstpersoneel. De L-vorm van het plan, dynamisch uitgebreid aan de noordzijde, omvat centraal ten noorden de inkompartij met een afgesloten ruimte met toegang tot twee toiletten. De inkom loopt door tot de leefruimte in het hart van de woning. De leefruimte bestaat uit een ruimte met twee splitlevels, enerzijds ten oosten de bibliotheek, anderzijds ten westen de eetkamer. Centraal tussen beide bevindt zich in de leefruimte een verdiepte zitkuil met de haard. Vanuit de eetplaats is er een toegang tot de noordwestelijke uitbouw. Deze omvat de keuken, die hierlangs, via een galerij, verder doorloopt tot de dienstingang met enkele functionele vertrekken (toilet, vestiaire), evenals de toegang tot de kelder. Het nachtgedeelte bevindt zich in de oostelijke vleugel, op hetzelfde niveau als de bibliotheek en van daaruit toegankelijk, evenals via een trap vanuit de inkom. Aan de straatzijde bevindt zich een galerij met draaitrap tot de bovenverdieping, geflankeerd door vides over de volledige hoogte. Op beide niveaus bevinden zich telkens twee afzonderlijke slaapkamers, die in verbinding staan met de daartussen gelegen, gemeenschappelijke badkamer. De galerij loopt verder naar het zuiden langs de westzijde van dit volume. Daar bevinden zich achtereenvolgens een slaapkamer met badkamer, een toilet en een afzonderlijke badkamer die in verbinding staat met de slaapkamer die uitkijkt over het dakterras. In het souterrain bevinden zich garages en functionele ruimtes, die oorspronkelijk ingevuld waren als speelkamer en kleedkamers bij het zwembad, maar heden in gebruik zijn als cateringbedrijf.

De **inkom** staat in een opvallende visuele relatie tot de buitenruimte omwille van transparantie aan de west- en noordwestzijde. De noordwestelijke hoek van de inkom – op de bouwplannen aangeduid met planten – is voorzien van een vloer in breuksteen, onregelmatig doorbroken met grotere natuursteenblokken en aangevuld met losliggende elementen en antieke vazen, waaronder een heel groot rechtstaand model. Dit wordt gecombineerd met een wand in onregelmatige, witte natuursteen, die de dialoog met de buitenaanleg nog bijkomend versterkt. De originele vloer is bewaard, samengesteld uit vierkante, geglazuurde reliëftegels met een geometrisch patroon op basis van een vierkant ingevuld met een cirkel. Het plafond is uitgewerkt met zwarte planchetten in kunststof, die refereren aan de houten beplanking aanwezig in het exterieur en die het intieme karakter van de inkom versterken. De vloer en het plafond zijn ook in de toiletten bewaard en worden daar gecombineerd met een bewaarde wandbetegeling met oranje keramische tegels. De inkom loopt verder naar het zuiden tot een circulatieruimte met twee marmeren trappen, die leiden naar het souterrain van de oostvleugel en tot de verhoogde begane grond van deze vleugel. De steektrap is voorzien van een open en lichte structuur, die centraal is verankerd tussen de vloer en de travertijnen westwand van de nachtvleugel.

De inkom leidt ten zuidwesten naar de monumentale **leefruimte** op hetzelfde niveau en staat hiermee in een open verbinding. Gordijnen vormen de enige afsluiting tussen beide. De leefruimte valt op door de schaal, versterkt door het hoge plafond, in combinatie met de splitlevels. Ten oosten van de living geeft een marmeren steektrap, gelijkaardig aan deze tot het nachtgedeelte, toegang tot de hoger gelegen bibliotheek. De onderbouw is – net zoals delen van de buitengevel – uitgewerkt in baksteen in zaagtandverband, die in dit geval wit geschilderd is. De relatie tussen de bibliotheek en leefruimte was oorspronkelijk open, maar werd door de eigenaars in de jaren 1970 afgesloten met vensters, die desondanks de transparantie bewaren. De vloer van de bibliotheek is vernieuwd met parket, idem voor de vloer in de leefruimte, die op ouder fotomateriaal was voorzien van hoogpolig tapijt.¹⁹ De travertijnen tegels die de leefruimte aflijnen, onder meer ter hoogte van de inkom en langs de achtergevel, zijn wel bewaard. Ook de andere splitlevel in de leefruimte, namelijk de eetplaats aan de westzijde die voorzien is van een lager, vliedervormig plafond, bewaart een travertijnen vloer. Dit niveau is toegankelijk via

¹⁹ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Interieurfoto's Woning De Somviele, zonder datum.

marmere treden. Centraal in de leefruimte bevindt zich een grote, rechthoekige zitkuil, die een uitbouw van de tuingevel creëert. Deze zitkuil is eveneens toegankelijk via marmere treden. Tussen de zitkuil en de eetplaats zijn plantenbakken aanwezig. In de noordwestelijke hoek is een vierkante betonnen onderbouw met haardrooster voorzien, waarboven zich een in geslagen koper, trechtervormige haard bevindt, ontworpen en vervaardigd door Walter De Buck. Deze haard vormt een monumentale blikvanger en is vrij in de ruimte opgehangen. Een andere blikvanger is heden de noordelijke, in zaagtand geplaatste gevel die ook aan de zijde van het interieur is uitgewerkt in gerecupereerde Balegemse steen met bouwfragmenten. De abstracte glasramen van Armand Blondeel die hiertussen zijn ingewerkt, creëren een bijzondere lichtwerking. Oorspronkelijk werd de noordwand aan het zicht onttrokken door de plaatsing van een parallelle, grote kast in witte formica, die momenteel niet langer in situ is bewaard.²⁰ Deze kast splitste de trap tot de eetplaats in twee delen en liet een circulatiegang toe voor het dienstpersoneel tussen de keuken en de nachtvleugel met functionele sokkel. De witte breuksteen wordt doorgetrokken tot de inkom enerzijds, en anderzijds komt ze ook terug in de westelijke, gebogen achterwand aan de zijde van de eetplaats, waar ze versterkt wordt door de indirecte verlichting met spots. Behalve de sculpturaliteit van de wanden en de haard is ook de afwerking van het plafond erg beeldbepalend. Deze is opgebouwd uit vierkante tegels in lichtgewicht kunststof, driedimensionaal uitgewerkt met noppen in verschillende groottes, die een soort bubbeleffect realiseren. De panelen zijn ook aangebracht tegen de zijgevel van de bibliotheek, die de trap tot de slaapkamers flankiert. Deze wandpanelen bewaren de oorspronkelijke, zilverkleurige afwerking. In de leefruimte zelf degradeerde deze afwerking volledig zodat heden de transparante, oranje kleurige plastic basis van de panelen zichtbaar is. Bij een kleine zone ter hoogte van de bibliotheek werd een test uitgevoerd tot het opnieuw aanbrengen van de zilverkleurige afwerking. Het plafond boven het niveau met de eetplaats is met dezelfde tegels afgewerkt, weliswaar voorzien van een zwarte afwerking.

De lichtarmaturen dateren eveneens uit de bouwperiode en sluiten met hun bolvormen aan bij de uitwerking van het plafond en bij de stilistische keuzes met betrekking tot de interieurafwerking. In de inkom zijn enkele kleine plafondlampen bewaard, gekenmerkt door een verlichtingselement in een schuin geplaatste, halve bolvorm. Boven de zitkuil in de leefruimte is een monumentale luster aanwezig, bestaande uit zestien opgehangen lampen, bevestigd in glazen bolvormen met een gevarieerde grootte. In de vides naast de draaitrap van het nachtgedeelte zijn twee gelijkaardige lusters bewaard, weliswaar kleinere modellen met acht lampen. In de leefruimte zijn eveneens vijf bolvormige hanglampjes en enkele inbouwspots bewaard. In het plafond boven de eetplaats zijn aan de zijde van de zitkuil vier plafondlampen voorzien, terwijl er aan de zijde van de keuken twee hangspots zijn bewaard.

De eetplaats leidt ten noorden naar de keuken, die gekenmerkt wordt door een opvallend lichtspel dat ontstaat door de aanwezigheid van de claustra aan de buitenzijde. De voormalige keuken, een grootschalige, witte, industriële keuken vervaardigd door firma Resocub uit Erembodegem, is niet langer bewaard. Ook de vloer is vernieuwd.

Het **nachtgedeelte** bewaart de oorspronkelijke planindeling en is bereikbaar via de inkom of via de bibliotheek, waarbij de doorgangen telkens afgescheiden worden door vouwdeuren, waarvan één vernieuwd naar oorspronkelijk model. In de galerij is de ijzeren draaitrap met marmere treden, evenals de travertijnen vloer bewaard. De oorspronkelijke planchetten waarmee het plafond was afgewerkt en die gelijkaardig waren aan deze in de inkom, zijn niet langer bewaard. De plafonds zijn heden vlak bepleisterd en geschilderd. De gebogen wand achter de draaitrap was volgens oude foto's afgewerkt met decoratieve wandpanelen voorzien van een repetitief patroon van kleine bolvormen en een zilveren afwerking.²¹ Deze panelen waren kenmerkend voor de jaren 1960 en 1970, maar zijn niet

²⁰ De kast is bewaard bij familie van de eigenaar. Bron: Mondelinge informatie verkregen van de eigenaar (7 juni 2017).

²¹ Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Interieurfoto's Woning De Somviele, zonder datum.

langer bewaard. De galerij in het nachtgedeelte bewaart daarentegen wel de vloer in travertijn. De slaapkamers die op de galerij uitgeven zijn heden voorzien van recentere vloeren en meubilair. Er zijn echter geen bronnen voorhanden van de oorspronkelijke afwerking, noch zijn er indicaties dat er zich hier oorspronkelijk waardevolle interieurelementen bevonden. Wat betreft de badkamers, werd de badkamer van de kinderslaapkamer op de benedenverdieping gerenoveerd en aangepast tot een douche in gepolierde beton, met respect voor een deel van de oranje betegeling. De hoofdbadkamer, zuidelijk in de nachtvleugel gesitueerd, is heden nog volledig bewaard. Ze wordt gekenmerkt door een strakke uitwerking met rechthoekige, geglazuurde oranje tegels, gebruikt voor zowel de vloeren, wanden als het sanitair, namelijk het centraal in de ruimte opgestelde bad, de ondersteuning van het zwarte natuurstenen blad waarin de lavabo's zijn ingewerkt, evenals de douche. Het betegelde, afzonderlijke toilet sluit hierbij aan. De badkamer met zitbad bij de logeerkamer is eveneens bewaard, maar de oranje betegeling verschilt in kleur en kwaliteit van de andere badkamers en dateert dus vermoedelijk van latere datum.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens meerdere plaatsbezoeken op 7 juni 2017, 15 januari 2018 en 7 februari 2018. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Behoudens verborgen gebreken, bevindt het gebouw zich in goede bouwfysische toestand.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.1.1. De carrière van Dan Grootaert: diversiteit versus continuïteit

Het oeuvre van architect Daniël – kortweg Dan – Grootaert werd tot op heden nog niet in kaart gebracht. Contact met de familie van de architect maakte daarnaast duidelijk dat Grootaert nooit een inventaris maakte van zijn werk en zijn archief zou hebben vernietigd.²² Versnipperde bronnen lieten echter toe een aanzet te geven tot een biografie en een voorlopige oeuvrelijst van zijn ontwerpen in een kenmerkende, moderne vormgeving.

Daniël Joseph Valère Marie Grootaert werd geboren op 11 februari 1918 te Deinze als jongste zoon van Polycarp Grootaert en huishoudster Maria Vereecken.²³ Zijn vader Polycarp Grootaert (1877-1947) groeide op in het drukkerijbedrijf van de familie en was er ook werkzaam, naast zijn functie als koster in de Onze-Lieve-Vrouwkerk in Deinze.²⁴ De familie van zijn moeder had tijdens de 19^{de} en vroege 20^{ste} eeuw een bloeiend bedrijf in orgelbouw te Gijzegem.²⁵ Grootaert studeerde architectuur aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Gent.²⁶ Hij kwam er in contact met architect Gaston Eysselinck, die les gaf in het tweede jaar en een goede band opbouwde met enkele studenten met wie

²² Mondelinge informatie verkregen van Hildegard Grootaert (5 januari 2017).

²³ Stadsarchief Deinze, geboorteregister 1918, Grootaert Daniël (informatie verkregen van Eva Devooght (17 oktober 2017)).

²⁴ MOERMAN J. 1974: De Deinse pers in de 19^{de} eeuw, *Bijdragen tot de Geschiedenis der Stad Deinze en van het Land aan Leie en Schelde* 41, 17.

²⁵ Mondelinge informatie verkregen van Hildegard Grootaert (5 januari 2017).

²⁶ Dit kon momenteel enkel via mondelinge bronnen worden bevestigd, aangezien de Gentse Academie vanaf 1930 geen systematische leerlingenlijsten bijhield. Volgens Marc Dubois was Grootaert een leerling van Eysselinck tijdens de jaren 1930 aan de Academie. Ook Lionel De Clercq bevestigde dat Grootaert leerling was van Eysselinck. Bronnen: Informatie verkregen van Katia Ballegeer, Hogeschool Gent (23 oktober 2017); Informatie verkregen van Marc Dubois (10 januari 2018); Mondelinge informatie verkregen van L. De Clercq (28 september 2017).

hij later zou samenwerken.²⁷ De samenwerking met Grootaert vatte minstens aan vanaf 1937.

Uit briefwisseling van 1937 blijkt dat Grootaert samen met Eysselinck werd aangeschreven op het adres van Eysselincks woning en bureau in de Vaderlandstraat in Gent.²⁸ Volgens Marc Dubois had de samenwerking eerder het karakter van een stage dan van een volwaardige medewerking.²⁹ Eysselinck verwees in een artikel in *Vooruit* van 14 november 1937 naar twee 'voornamen' opdrachten in samenwerking met architect Grootaert, meer bepaald de ontwerpen voor zwembaden in Ronse en in Deinze. Het zwembad in Ronse kwam dat jaar tot stand naar aanleiding van een wedstrijdvrage. Eysselinck ontwierp het complex naar eigen zeggen in samenwerking met architecten Daniël Grootaert en Walter Cantré, en met beeldhouwer Jozef Cantré voor het bas-reliëf dat de gevel zou sieren. Het ontwerp werd echter niet weerhouden aangezien "de opstand (...) te vooruitstrevend bevonden werd"³⁰. Het ontwerp voor het zwembad van Deinze was op dat moment zijn jongste, grote opdracht en de plannen werden eveneens opgemaakt met medewerking van Grootaert. Eysselinck uitte in het artikel zijn enthousiasme over het ontwerp in opmaak: "Het wordt een groote, heldere hall, met een geweldig schuin dak in dubbele glaswand met een isoleerende luchtlaag er tusschen. Een luchtige ruimte, alleen voor zwemsport bedacht en waar men nooit appelsienen in verkoopen zal"³¹. De architecten waren sinds 19 april 1937 gelast met de opdracht, werkten in de loop van 1937 het voorontwerp uit en maakten tegen januari 1938 het bestek voor de bouwwerken op in samenwerking met de Gentse ingenieur A. Mallebrancke, die door hen was aangesteld voor een studie van de onderdelen in beton.³² Het definitieve ontwerp werd op 18 juni 1938 voorgelegd ter goedkeuring, maar zou nooit gerealiseerd worden. In een brief van maart 1940 richtte Eysselinck zich tot Grootaert om het niet ontvangen van hun erelonen voor deze opdracht aan te kaarten. Hoewel er wrevel was ontstaan over Grootaerts passieve houding omtrent deze lonen, bevestigde Eysselinck in de brief meermaals zijn appreciatie voor Grootaert en de vriendschap die ze hadden opgebouwd: "Indien er iets scheelde vond ik in onze samenwerking eerst de daartoe noodige rust, na, oprecht en nuchter de punten op i's geplaats[t] te hebben. En daaraan is toe te schrijven dat wij dikke vrienden werden"³³. In Eysselincks archief is ook nog een voorontwerp bewaard van de grondplannen voor het gemeentelijk slachthuis van Deinze, opgemaakt op 31 januari 1941 door architect Grootaert.³⁴ Er zijn geen indicaties dat dit ontwerp effectief werd gerealiseerd.

Grootaert studeerde af als architect in 1939 en was sinds 30 oktober 1940 ingeschreven als zelfstandig architect.³⁵ Hij woonde in die periode in de Guido Gezellelaan nummer 83 te Deinze. In hetzelfde jaar, namelijk op 9 december, werd hij leraar Bouwkundig Tekenen aan de Tekenacademie van Deinze.³⁶ De lessen bestonden uit een vijfjarige opleiding

²⁷ Informatie verkregen van Marc Dubois (10 januari 2018).

²⁸ Design Museum Gent, Archief Gaston Eysselinck, dossiernummers 90 en 195 (doos 4), D29.6.37, Ontwerp Stedelijk Zwembad Deinze, in samenwerking met Daniel Grootaert en ingenieur Mallebrancke, Plannen en briefwisseling, 1937.

²⁹ Informatie verkregen van Marc Dubois (10 januari 2018).

³⁰ S.N. 1937: Een interview met architect Gaston Eysselinck over functionele architectuur, *Vooruit* 14 november, 8.

³¹ S.N. 1937: Een interview met architect Gaston Eysselinck over functionele architectuur, *Vooruit* 14 november, 8.

³² Design Museum Gent, Archief Gaston Eysselinck, dossiernummers 90 en 195 (doos 4), D29.6.37, Ontwerp Stedelijk Zwembad Deinze, in samenwerking met Daniel Grootaert en ingenieur Mallebrancke, Lastencohier en beschrijvend bestek, 22/01/1938.

³³ Design Museum Gent, Archief Gaston Eysselinck, dossiernummers 90 en 195 (doos 4), D29.6.37, Ontwerp Stedelijk Zwembad Deinze, in samenwerking met Daniel Grootaert en ingenieur Mallebrancke, Brief van Eysselinck aan Grootaert, 25/03/1940.

³⁴ Design Museum Gent, Archief Gaston Eysselinck, dossiernummer 367 (doos 15), Voorontwerp Gemeentelijk Slachthuis Deinze, in samenwerking met Daniel Grootaert, 1941.

³⁵ S.N. 1967: *orde van architecten. inschrijvingen, einde 1967, op de tabellen van de raden van de orde*, Brussel, 185; S.N. 1941: *Provincie Oost-Vlaanderen. Lijst van personen die overeenkomstig de wet van 20/02/1939 gemachtigd zijn het Beroep van architect uit te oefenen en in het genummerd register geïmmatriculeerd werden*, s.l., 41.

³⁶ DANNEELS J. en PLOEGAERT W. 1985: *125 jaar Stedelijke Akademie voor Schone Kunsten te Deinze: 1860-1985*, Kruishoutem, 23-24.

bouwkunde, evenals meubeltekenen en binnenhuisarchitectuur. De academie volgde de toenmalige ontwikkelingen op het vlak van onder meer binnenhuiskunst op de voet. Zo vond er bijvoorbeeld in 1957 een voordracht plaats over 'Het modern sociaal meubel' door architect Daniël Craet, parallel met de gelijktijdige en gelijknamige salons die plaatsvonden in het Museum voor Sierkunst in Gent, en daarnaast had Grootaert ook contact met interieur- en meubelontwerper Jos De Mey.³⁷ Grootaert woonde minstens sinds de jaren 1950 in Gent, namelijk in de Aigemstraat. Op 1 april 1958 werd hij aangesteld als waarnemend gemeentelijk architect van Ledeberg, ter vervanging van architect en stedenbouwkundige Rafaël Wieme, die gedurende een jaar persoonlijke opdrachten in de gemeente opnam.³⁸ Deze functie – gedurende 16 uur per week – bestond uit het onderzoek van bouwplannen, berekenen van bouwtaks, controle op uitgevoerde werken, technisch advies en onderhoud van gemeentelijke gebouwen, en zou Grootaert waarnemen tot 31 maart 1960.³⁹ Enkele vermeldingen van Grootaerts activiteiten in het Notulenboek van het Schepencollege bevestigen dat hij in die periode in hoofdzaak functionele werken ontwierp en realiseerde, projecten waar hij minder zijn persoonlijke stempel op kon drukken.⁴⁰

Moderne ontwerpen van Grootaert uit deze periode – waarin hij wel *carte blanche* kreeg van zijn opdrachtgevers – contrasteren hiermee en wijzen op een belangrijke continuïteit in materiaalgebruik, planindeling en ontwerpdetails, en vormen hierin een aanzet voor Woning De Somviele. Een opvallend ontwerp realiseerde Grootaert in 1959 voor glazenier Armand Blondeel. Blondeel was een collega van Grootaert, aangezien hij sinds 1 oktober 1958 aangesteld was als leraar sierkunsten aan de academie van Deinze.⁴¹ Blondeels eigen woning met atelier in Mariakerke bij Gent (Mazestraat nummer 46) illustreert een aantal kenmerken die terugkomen in latere, moderne ontwerpen van Grootaert. De meest opvallende gelijkenis is het materiaalgebruik, namelijk een combinatie van hard gebakken Scheldesteen met Balegemse steen, deels gerecupereerd van een kerk.⁴² Qua vormgeving komen in het glas-in-loodatelier van de woning volgens de plannen al de schuin geplaatste wanden met lichtspleten daartussen voor, die het vroegst gekende voorbeeld hiervan vormen binnen zijn oeuvre.⁴³ Ook de algemene volumeopbouw van de woning, gekenmerkt door een grote dynamiek en een asymmetrische plaatsing van volumes onder lessenaarsdaken, komt terug in de eerste voorontwerpen van woning De Somviele.

Op 1 oktober 1960 volgde Daniël Grootaert Abel Claerhout op als directeur van de academie van Deinze. In datzelfde jaar startte Roger Raveel er als leraar 'gipsmodel, perspectief en meetkunde', wat uitmondde in een gerenommeerde klas in schilderkunst met een heel persoonlijke aanpak onder invloed van deze kunstenaar.⁴⁴ Tussen Grootaert en Raveel ontstond een jarenlange vriendschap, die ook aanleiding zou geven tot de aanstelling van Grootaert als restauratiearchitect van Raveels woning met atelier in 1968.⁴⁵

In 1960 ontwierp Grootaert in Deinze een opmerkelijke moderne woning voor couturier Marcel De Vos, gelegen aan de Kerselaarslaan (nummer 34) en herkenbaar bewaard ondanks enkele aanpassingen.⁴⁶ De woning is diep ingeplant op een beboomd perceel en getuigt zo van een grote aandacht voor de privacy van de bewoners. Behalve dit kenmerk

³⁷ DANNEELS J. en PLOEGAERT W. 1985: *125 jaar Stedelijke Akademie voor Schone Kunsten te Deinze: 1860-1985*, Kruishoutem, 26; Mondelinge informatie verkregen van L. De Clercq (28 september 2017).

³⁸ Stadsarchief Gent, Gemeentearchief Ledeberg, Register Beraadslagingen Gemeenteraad, GAL/14, 87-88.

³⁹ Stadsarchief Gent, Gemeentearchief Ledeberg, Register Beraadslagingen Gemeenteraad, GAL/14, 88; Stadsarchief Gent, Gemeentearchief Ledeberg, Register Beraadslagingen Gemeenteraad, GAL/14, 145.

⁴⁰ Stadsarchief Gent, Gemeentearchief Ledeberg, Notulenboek Schepencollege, GAL/97.

⁴¹ DANNEELS J. en PLOEGAERT W. 1985: *125 jaar Stedelijke Akademie voor Schone Kunsten te Deinze: 1860-1985*, Kruishoutem, 26.

⁴² Mondelinge informatie verkregen van de eigenaar (17 juni 2016).

⁴³ Het was niet toegelaten de woning te bezoeken, waardoor het onzeker is of de woning exact zoals de plannen is gebouwd. Bron plannen: Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen Mariakerke, 1959/12.

⁴⁴ S.N. 1988: Toespraak door dhr. L.T. Van Looij, ere-rijksinspecteur Kunstonderwijs gehouden te Deinze op 13 juni 1986 naar aanleiding van 125 jaar Akademie voor Schone Kunsten, *Bijdragen tot de Geschiedenis der Stad Deinze en van het land aan Leie en Schelde* LV, 53-64, 62.

⁴⁵ Roger Raveels woning is gelegen te Machelen bij Zulte, Hoevestraat nummer 14. Bron: Informatie verkregen van Marleen De Muer (26 oktober 2017).

⁴⁶ Archief eigenaar, Bouwplannen Villa De Vos te Deinze, architect Grootaert, 25/08/1960.

vertoont de woning – ondanks het verschil in schaal – nog belangrijke gelijkenissen met de later ontworpen Woning De Somviele, onder meer het gebruik van splitlevels, die een dynamische planindeling toelaten evenals meerdere terrassen. Ook hier wordt Scheldesteen gecombineerd met Balegemse steen en te hard gebakken baksteen. Laatst genoemde materialen worden gebruikt voor de ten opzichte van elkaar verspringende wanden in de living. De aanwezigheid van enkele andere ontwerpdetails was eveneens kenmerkend en vergelijkbaar met Woning De Somviele, namelijk een zitkuil in de living en claustra voor enkele vensters (beide verwijderd), evenals de integratie van een glasraam van Blondeel. Andere elementen zijn eerder terug te vinden in de vroegste voorontwerpen van Woning De Somviele dan in de uitgevoerde versie, namelijk het vlinderdak, de grote vensters met V-vormige verstevigingen en de recuperatie van oude houten balken in het interieur.⁴⁷

In 1962 ontwierp Grootaert de woning van Henri De Mol in Mariakerke bij Gent (Eeklostraat nummer 228). De bouwplannen vermelden de kenmerkende materialen, namelijk breuksteen van witte natuursteen en Scheldesteen. Bij de baksteen wordt expliciet vermeld dat deze ook bestaat uit "*gebrande knorren*".⁴⁸ Deze stenen springen licht uit ten opzichte van het parement en verlevendigen de gevels, mede in combinatie met de onregelmatige vormen van de stenen. Op de bovenverdieping zijn de gevels afgewerkt met een horizontale houten beplanking, die eveneens in andere ontwerpen van de architect voorkomt en werd verdergezet in een uitbreiding van de woning omstreeks 1997. Daarnaast getuigt de woning van een dialoog met de tuin, onder meer in de aanwezigheid van terrassen en de overweging van de oriëntatie en inplanting.

Een woning die sterk in de lijn van voorgaande ontwerpen ligt, die dateert uit de ontwerperperiode van Woning De Somviele en die bovendien ook in Sint-Denijs-Westrem gelegen was, is een woning die in november 1967 ontworpen werd voor Maurice Van De Weghe, Rivierstraat nummer 6. Het ontwerp voorzag een functionele sokkel en het leefgedeelte op de bel-etage.⁴⁹ De woning werd later intern verbouwd tot restaurant, maar volgens een bouwaanvraag van 2013 volledig gesloopt en vervangen door een nieuwbouw. De bouwplannen wijzen ook voor deze woning opnieuw op een grote continuïteit wat betreft de moderne ontwerpen van Grootaert: geknikte, verspringende wanden, een rijkelijk gebruik van onregelmatige witte breuksteen, de aanwezigheid van een splitlevel en een prominente haard in de leefruimte, evenals meerdere terrassen en draaitrappen. Opvallend en specifiek voor dit ontwerp is de uitwerking van de verspringende wanden, namelijk gedeeltelijk in glas met een verticale verdeling die een soort claustra vormt, en voor het centrale deel volgens de plannen in geel koper uit te voeren.

Ook in 1967 ontwierp Dan Grootaert in Deinze de woning voor Lionel De Clercq en zijn echtgenote Agnes Maes (Hulhage nummer 16). Agnes Maes volgde les aan de Academie te Deinze bij Roger Raveel, die hen in contact bracht met Dan Grootaert. Het budget liet echter niet toe om in Deinze ook Balegemse steen te gebruiken – tot spijt van Grootaert. Gelijkenissen met Woning De Somviele zijn wel het gebruik van baksteen in zaagtand geplaatst, houten spanten die een flexibele, aanpasbare bovenverdieping toelaten, de aanwezigheid van een zitkuil in de living, het gebruik van claustra voor de vensters en eenvoudige, goedkope schaliebergplanken. De gevelvlakken opgebouwd uit baksteen in zaagtand worden gemarkeerd door de aanwezigheid van twee onregelmatige vlakken in traditioneel, vlak baksteenmetselwerk. Deze vlakken waren een idee en ontwerp van Roger Raveel in functie van de levendigheid ervan.⁵⁰ De woning is anno 2018 echter minder gaaf bewaard door aanpassings- en uitbreidingswerken, en het plaatsen van voorzetramen, aangezien de betonnen claustra voor de bovenvensters problemen gaven, onder meer qua isolatie. De zitkuil is bijvoorbeeld wel bewaard, maar voorzien van een andere afwerking.

⁴⁷ S.N. 2017: Ruw en natuurlijk, een bijzondere woning uit de jaren '60, Kerselaarslaan 34, *Brochure Open Monumentendag Deinze 2017*.

⁴⁸ Dienstencentrum Mariakerke, bouwdoSSIERS Mariakerke, 1963 MA 4.

⁴⁹ Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen Sint-Denijs-Westrem, Rivierstraat 6, 1219/67.

⁵⁰ Mondelinge informatie verkregen van L. De Clercq (28 september 2017).

Volgens Lionel De Clercq realiseerde Grootaert in Deinze minstens nog één kenmerkend ontwerp in zijn typisch materiaalgebruik, meer bepaald de woning voor gordijnhandelaar Robbens te Petegem-aan-de-Leie (vermoedelijk Centrumlaan 98, Deinze).⁵¹ De woning is echter verbouwd. In Tielt is er ook een ontwerp gekend van Grootaert uit 1967 (Driesstraat nummer 84), dat getuigt van een moderne vormgeving, maar aan het exterieur minder de typische kenmerken en materialen vertoont dan de andere voorbeelden.⁵² Daarnaast wees De Clercq erop dat Grootaert zich vaak diende te schikken naar de wensen van de eigenaar. Dit leidde vaak tot frustraties bij Grootaert: eigenaars die over voldoende budget beschikten, wilden geen moderne vormgeving, terwijl anderen met weinig budget dit wel wilden.⁵³ Woning De Somviele vormde hier een uitzondering op en was vermoedelijk het meest grootschalige ontwerp dat Grootaert kon realiseren in zijn typische, moderne vormgeving. Daarnaast ontwierp hij frequent woningen in een traditionele vormtaal, aangepast aan de wensen van de eigenaars. Een voorbeeld hiervan is woning Herbosch, ontworpen door Grootaert in 1954 in het kader van De Wet De Taeye aan de Nieuwkolegemlaan (nummer 5) te Mariakerke.⁵⁴ Mondelinge bronnen wezen nog op een aantal andere ontwerpen in een traditionele vormgeving met neoclassicistische inspiratie, meer bepaald Emilius Seghersplein nummer 14 te Gent, Nieuwkolegemlaan nummer 35 te Mariakerke en Koningin Maria Hendrikaplein nummers 40, 42-45 te Gent.⁵⁵ In de vroege jaren 1970 woonde Grootaert zelf ook aan het Koningin Maria Hendrikaplein.⁵⁶ Naast woningen ontwierp hij bijvoorbeeld ook bedrijfsgebouwen, waarvan er momenteel één gekend is, gelegen te Deinze (Leiedam nummer 5).⁵⁷ Daarnaast voerde Grootaert renovaties uit, bijvoorbeeld aan eigendommen van De Somviele in de nabijheid van zijn eigen woning. Andere voorbeelden zijn de verbouwingen van Baudelostraat nummer 19 en Jan Breydelstraat nummer 30 in Gent.⁵⁸

De laatste documenten van Grootaerts hand in verband met Woning De Somviele en drukkerij Climax dateren van 1973-1975. Grootaert bleef directeur van de academie in Deinze tot 1973, toen Armand Blondeel hem opvolgde.⁵⁹ Hij ging op 2 juni van dat jaar op pensioen.⁶⁰ Er zijn – momenteel – geen latere ontwerpen van Grootaert gekend. Nadien vertrok hij naar het buitenland en woonde een twintigtal jaar in Spanje. Later keerde hij terug naar België en overleed op 10 maart 2011 te Gent.⁶¹

2.1.2. Creatieve samenwerkingen: artistieke details in Woning De Somviele⁶²

Dan Grootaerts positie binnen de kunstacademie van Deinze gaf aanleiding tot contacten, vriendschappen en samenwerkingen, die ook een impact hadden op zijn architectuur. Zo had hij een langdurige vriendschap met kunstenaar Roger Raveel, die bijvoorbeeld tot uiting kwam in Woning De Clercq te Deinze. De vermoedelijk belangrijkste samenwerking op het vlak van architectuur had Grootaert met glazenier Armand Blondeel (1928-2002).

⁵¹ Mondelinge informatie verkregen van L. De Clercq (28 september 2017).

⁵² CALLAERT G. en SANTY P. 2007: *Villa naar ontwerp van Dan Grootaert* [online], <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/86584> (geraadpleegd op 25 oktober 2017).

⁵³ Mondelinge informatie verkregen van L. De Clercq (28 september 2017).

⁵⁴ Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen Mariakerke, 1954/054.

⁵⁵ Mondelinge informatie verkregen van L. De Clercq (28 september 2017); Mondelinge informatie verkregen van Hildegard Grootaert (5 januari 2017).

⁵⁶ Meer bepaald in het toenmalig nummer 16. Bron: Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele, Bestek bouw overdekt terras, Grootaert, 27/08/1973.

⁵⁷ BOGAERT C. en LANCLUS K. 1991: *Leiedam* [online], <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/106813> (geraadpleegd op 25 oktober 2017).

⁵⁸ Mondelinge informatie verkregen van Hildegard Grootaert (5 januari 2017).

⁵⁹ M.H. en J.W. 2002: 1850. In memoriam Armand Blondeel. Gent 4 augustus 1928 – Gent 18 april 2002, *Kring voor Geschiedenis en Kunst van Deinze en de Leiestreek*, Contactblad 22.3 (juni), 2906-2907, 2906.

⁶⁰ DANNEELS J. en PLOEGAERT W. 1985: *125 jaar Stedelijke Akademie voor Schone Kunsten te Deinze: 1860-1985*, Kruishoutem, 34.

⁶¹ Mondelinge informatie verkregen van Hildegard Grootaert (5 januari 2017).

⁶² Tenzij anders vermeld, werden de biografische gegevens over Blondeel en De Buck respectievelijk overgenomen uit ADRIAENSEN A. 1999: *Armand Blondeel, glasschilder*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, Vakgroep Kunst-, Muziek- en Theaterwetenschappen en PAUWELS H., VAN DOORNE G. en VAN KEYMEULEN K. 2009: *Walter De Buck in beeld*, Gent.

In Woning De Somviele zijn, net zoals in Woning De Vos te Deinze, glas-in-loodramen geïntegreerd van zijn hand. Vermoedelijk was dit ook in Blondeels eigen woning het geval.⁶³ Armand Blondeel kreeg zijn opleiding in het atelier van glazenier Henri Coppejans in de neogotische traditie, werd er beïnvloed door medewerkers in het atelier en kreeg eveneens de kans om lessen te volgen aan de Gentse Academie, die hij na zijn opleiding in het atelier voltijds verderzette. Blondeel had net als Grootaert contact met Latemse schilders als Hubert Malfait, Constant Permeke en Leon De Smet. Mogelijk kenden Blondeel en Grootaert elkaar dus al lang voordat ze collega's waren aan de academie van Deinze en voordat Grootaert in 1959 Blondeels woning ontwierp in Mariakerke. Blondeel studeerde af in 1954 en was sinds 1952 actief als zelfstandig glazenier, waarbij hij een herkenbare, abstracte stijl ontwikkelde, die ook beïnvloed zou worden door reizen die hij ondernam. Zijn werk kende in die periode een grote diversiteit en omvatte ook sporadisch opdrachten voor private architectuur. In de jaren 1960 en 1970 kende hij een grote activiteit, en dit zowel op het vlak van burgerlijke als kerkelijke architectuur, zoals voor de Sint-Joostkerk in Overijse (1966) en Kapel van het klooster in Bonheiden (1975). Hij werkte meermaals samen met andere kunstenaars, bijvoorbeeld keramist Achiel Pauwels die ook in Mariakerke bij Gent woonde.

Blondeels stijl evolueerde doorheen de jaren en werd in de vroegste periode (1955-1965) gekenmerkt door abstracte composities met een organische loodstructuur ingevuld met kleine stukjes glas, en vaak gekenmerkt door evenwijdige partijen die zich uitstrekken, vaak ten opzichte van kronkelende knopen, en verticaal uitlopend in pieken.⁶⁴ Het glasraam in Woning De Vos (1960) te Deinze is illustratief voor deze periode. Kunstenaars in zijn omgeving, zoals Jan Burssens en Roger Raveel, beïnvloedden hem in zijn abstracte vormgeving. De abstractie benutte hij in functie van een zoektocht naar verinnerlijking en vergeestelijking, waarbij het glasraam een meerwaarde betekende voor de architectuur. In de periode 1965-1975 bouwde hij verder op de abstractie van de periode voordien, waarbij hij evolueerde naar een strakkere geometrie en grotere glasvlakken, waarbij het kleurgebruik gestuurd werd vanuit een belangrijke aandacht voor symboliek. De glasramen in Woning De Somviele passen in deze evolutie en getuigen van sprekende kleurencombinaties en een helder, abstract spel van de loodlijnen. Nadien, in de jaren 1970, integreerde Blondeel nieuwe vormen in zijn glasramen, wederom omwille van hun symboliek.

De opvallende koperen schouw in de woning is een realisatie van de Gentse kunstenaar Walter De Buck (1934-2014), die behalve beeldhouwer ook bekend was als volkszanger. De Buck studeerde beeldhouwkunst aan de Gentse Academie voor Schone Kunsten, onder meer met Jozef Cantré als zijn leermeester, en voltooide zijn studies in 1954. De Buck werkte daarna mee aan de uitvoering van het natuurstenen fries 'Hulde aan de arbeid' dat Cantré midden jaren 1950 ontwierp voor het Administratief Centrum aan het Gentse Zuid. De Buck kreeg tijdens de periode dat hij bij Cantré werkte, ook de kans om een opleiding tot koperslager te volgen. Deze techniek zou hij frequent toepassen in zijn werk. De Buck debuteerde op Expo 58 in Brussel en won in 1958 en 1959 meerdere prijzen, waaronder de Godecharleprij en de Koopal-Staatsprijs. Door deze laatste prijs kon hij een jaar een studiereis naar India ondernemen, die een grote invloed zou hebben op zijn later werk. In de jaren 1960 maakte hij behalve vrij werk in natuursteen ook onder meer niet-figuratieve decoraties voor appartementsgebouwen, zoals aan de Kouterdreef (1962), uitgevoerd op basis van een oxidatietechniek van aluminium panelen. Tot zijn bekendste werken horen het stenen beeld van volkszanger Karel Waeri aan Bij Sint-Jacobs, de Brug der Keizerlijke Geneugten over de Lieve aan de Sint-Antoniushoek en de koperen beelden op de pinakels van het Metselaarshuis aan de Cataloniëstraat.⁶⁵ De koperen schouw in Woning De

⁶³ Er werd geen toegang verleend tot de woning. De verhandeling over het werk van Blondeel van A. Adriaensen maakt op pagina 30 wel melding van minstens één glasraam in de woning, namelijk een abstracte compositie geïntegreerd naast de voordeur, maar afkomstig van Expo 58.

⁶⁴ DE VOGELAERE F. 1979: *Glasramen van Armand Blondeel* (tentoonstellingscatalogus), Gent, 20.

⁶⁵ Zie ook: S.N. s.d.: *Lexicon van Oost-Vlaamse Schilders en Beeldhouwers (1700-1940)* [online], https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/250/801/RUG01-001250801_2016_0001_AC.pdf (geraadpleegd op 7 november 2017).

Somviele vormt geen uitzondering in het oeuvre van De Buck: hij ontwierp en realiseerde in zijn vroege periode (jaren 1960-1970) nog andere schouwmantels in koper, bijvoorbeeld gecombineerd met ijzer en brons, of andere functionele architectuurelementen, zoals claustra, handvaten, verlichtingsarmaturen of de brievenbus van zijn eigen woning. De twee schouwmantels die in de overzichtscatalogus van De Bucks werk zijn afgebeeld, verschillen van deze in Woning De Somviele, aangezien het wandelementen betreffen en geen vrij hangende schouw. Ze vertonen meer decoratie dan de schouw van De Somviele, die sterk sober is vormgegeven en vooral opvalt door de monumentaliteit. Daarnaast is ook de combinatie met de decoratieve bekroning, uitgewerkt als een sculptuur, opvallend en mogelijk uitzonderlijk.

2.1.3. Context en invloeden van het ontwerp

Architect Grootaert nam een bescheiden houding aan ten opzichte van zijn eigen werk, en stelde ook later in zijn leven geen oeuvrelijst op.⁶⁶ Zijn werk werd in de literatuur van zijn tijd en in nationale naslagwerken – voor zover gekend – volledig over het hoofd gezien. Naar verluidt zorgde dit voor enige frustratie bij de architect, zeker aangezien zijn werk blijkbaar wel in het buitenland in publicaties werd opgenomen.⁶⁷ Grootaerts persoonlijke, individuele aanpak valt niet eenvoudigweg te vergelijken met andere architecten en laat evenmin een eenvoudige tracering van invloeden toe. Mondelinge bronnen stellen dat hij opkeek naar het werk van zijn leermeester Eysselinck en – vermoedelijk onder diens invloed – naar Le Corbusier.⁶⁸ Hoewel hun invloed mogelijk zichtbaar is in sommige facetten van Grootaerts architectuur, zoals bijvoorbeeld het ophogen van de leefverdieping boven een functionele sokkel, de aandacht voor een '*promenade architecturale*' en een open planindeling, getuigt Grootaerts moderne werk in het algemeen van een grote gelaagdheid en ambiguïteit, en een veelheid aan invloeden en stijlkeuzes.

Eén van de meest opvallende elementen van Grootaerts moderne ontwerpen – en in het bijzonder Woning De Somviele – is het materiaalgebruik. Behalve de claustra, die typisch zijn voor de bouwperiode, benut hij gerecupereerde natuursteen op een heel visuele manier, in combinatie met Scheldesteen in zaagtandverband. Het is onduidelijk van waar Grootaert de natuursteen exact recupereerde, maar volgens glazenier Armand Blondeel betrof het oude kerksteen, wat bevestigd zou kunnen worden door de aanwezige bouwfragmenten.⁶⁹ De zichtbare natuurstenen wanden worden verdergezet in de opvallende buitenaanleg en de inrichting van de inkompartij van Woning De Somviele. Ze laden het pand op met een fictief gevoel van historiek en authenticiteit. In een recente designpublicatie (2017) wordt de woning vergeleken met een grotwoning, en wordt ze beschreven als een architecturaal experiment met primitieve materialen. De natuur lijkt, op het eerste zicht, de hoofdrol op zich te nemen: "[nature] literally makes its way into the house: at the front door, the rock-like outside wall simply continues inside as an interior wall. As though a ruin had stood there for centuries and in 1973 someone had turned it into something inhabitable. The stones suggest a history that stretches beyond that of the client"⁷⁰. De inspiratiebronnen van Grootaert tot deze ontwerpkeuze, die ook al vroeger in zijn oeuvre optreedt, zijn onbekend, maar kunnen divers van aard zijn. Zo ondernam hij vaak reizen naar het buitenland, voornamelijk naar Frankrijk, en kan hij daar beïnvloed zijn geraakt door lokale architectuur en het gebruik van natuursteen. Ook Rudofsky's publicatie "*Architecture without architects*" (1964) stelde architectuur in het daglicht waar geen ontwerper aan te pas lijkt te komen.⁷¹ In de voorstelling van lokale, traditionele

⁶⁶ Mondelinge informatie verkregen van Hildegard Grootaert (5 januari 2017).

⁶⁷ De buitenlandse bronnen waarin zijn werk zou zijn verschenen, konden tot op heden niet getraceerd worden. Mondelinge informatie verkregen van Hildegard Grootaert (5 januari 2017).

⁶⁸ Mondelinge informatie verkregen van L. De Clercq (28 september 2017); Mondelinge informatie verkregen van Hildegard Grootaert (5 januari 2017).

⁶⁹ ADRIAENSEN A. 1999: *Armand Blondeel, glasschilder*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, Vakgroep Kunst-, Muziek- en Theaterwetenschappen, 23.

⁷⁰ DEMEULEMEESTER T., BUREZ A. en MERTENS L. 2017: *Erotique Chic: Interiors of seduction*, Tielt, 100.

⁷¹ RUDOFISKY B. 1964: *Architecture without architects, A short introduction to non-pedigreed architecture*, New York.

huisvestingsvormen komen voorbeelden naar voor van architectuur die een perfecte synthese toont van streekeigen en organische vormen, en hierdoor de menselijke ingrepen perfect integreert met de aanwezige landschappelijke setting. Daarnaast was het typisch voor de late jaren 1960 dat er werd gezocht naar 'alternatieve' manieren van wonen en interieurontwerp. Dit gaf in woningen bijvoorbeeld aanleiding tot de integratie van objecten en elementen uit de derde wereld, gecombineerd met zichtbare materialen, echt vuur door middel van een haard en kaarsen, en aandacht voor textiel en behang.⁷² Deze elementen komen bij Woning De Somviele heel sterk terug in de inkompartij, voorzien van natuursteen en antiquiteiten, evenals in de beeldbepalende haard in de leefruimte.

Een belangrijk internationaal voorbeeld dat hierbij aansluit, is Dragon Rock in Garrison, New York (Verenigde Staten), huis en atelier van ontwerper Russel Wright (jaren 1950, vroege jaren 1960), waarbij architect David Leavitt mee instond voor het ontwerp van het exterieur. Wright had de aanleg van de landschappelijke site al sinds aankoop ervan in de jaren 1940, naar zijn hand gezet, onder meer door de aanleg van een waterval, het verplaatsen van het tracé van een waterloop en het omvormen van een verlaten steengroeve tot zwemvijver. Zijn eigen woning zou sterk inspelen op de buitenaanleg en zou deze ook laten doorlopen in het interieur, waardoor een vermenging tussen landschap en architectuur optrad en ook in het interieur grote natuursteenblokken aanwezig zijn.⁷³ Net als bij Woning De Somviele gaat dit echter ook gepaard met een sterk contrast ten opzichte van de natuur, waarbij de woning gericht is op het leven van haar bewoners en hierbij door de mens gemaakte materialen en elementen ook hun plaats opeisen.⁷⁴ Een voorbeeld dat Wright hiervan aanhaalde, was het gebruik van rechthoekige vensters die door hun geometrische vorm contrasteren met de organische omgeving.

De artistieke kwaliteit van Woning De Somviele balanceert tussen een lokaal verankerde creativiteit en de adaptatie van internationale voorbeelden. De uitwerking door bevriende kunstenaars van de haard en de bekroning ervan, evenals van de glasramen, versterkt de uniciteit van dit totaalontwerp. Grootaert combineert dit echter met opvallende interieurelementen en een vormgeving die sterk aansluiten bij het internationale modernisme en design van de late jaren 1960. Een deel van het design en het interieurontwerp werd op dat moment beïnvloed door de Space Age, wat aanleiding gaf tot muurdecoraties in metaal of gekleurde plastics. Deze sloten in sommige gevallen aan bij de Pop Art of bij de optische illusies van de Op Art. Dit design creëerde opvallende, vaak desoriënterende interieurs, die door het gebruik van geometrische vormen, drukke patronen en kleurgebruik contrasteerden met de architectuur.⁷⁵ De opvallende wand- en plafondtegels in Woning De Somviele, uitgevoerd in kunststof en voorzien van noppen in verschillende groottes, doen denken aan wandbetegeling ontworpen door Verner Panton. Panton ontwierp eind jaren 1960 de Spiegel Lamp en Ring Lamp, opgevat als vierkante, kleurrijke tegels met lichtelement en centraal een bolvorm, omgeven door halfronde of bolvormige elementen.⁷⁶ Deze tegels konden individueel worden benut ofwel aangebracht worden als een doorlopende, repetitieve bekleding van een wand of plafond. Door het gebruik van kleur en de aanwezige diepte in de panelen ontstond een bijzondere atmosfeer. Vormelijk het meest gelijkend met de wandpanelen in Woning De Somviele zijn de wandelementen die Panton ontwierp in 1969 voor Visiona 2, een meubelbeurs in Keulen in 1970, en die werden geproduceerd door Horlacher. De gekleurde panelen met bolvormen in verschillende groottes werden zowel op wanden als plafond geplaatst en realiseerden in een tijd van Space Age de mogelijkheid om tot het innerlijke leven te 'reizen'.⁷⁷

⁷² MASSEY A. 2001: *Interior design of the 20th century*, Londen, 187.

⁷³ S.N. 2018: *HOME & Woodland Garden - Dragon Rock* [online], <http://www.visitmanitoga.org/home-woodland-garden/> (geraadpleegd op 8 februari 2018); LIEVITT D. 2003: The origin of Dragon Rock [online], <http://www.visitmanitoga.org/essay-david-leavitt/> (geraadpleegd op 8 februari 2018).

⁷⁴ FIELL C. en FIELL P. (eds.) 2000: *60s decorative art: a source book*, Keulen, 61.

⁷⁵ MASSEY A. 2001: *Interior design of the 20th century*, Londen, 183-185.

⁷⁶ REMMELE M., BROCK B., EPPLÉ S., BIRKELBACH B., HVIDBERG-HANSEN P., HORSFELD H. 2000: *Verner Panton: The collected works*, Weil am Rhein, 122-131.

⁷⁷ REMMELE M., BROCK B., EPPLÉ S., BIRKELBACH B., HVIDBERG-HANSEN P., HORSFELD H. 2000: *Verner Panton: The collected works*, Weil am Rhein, 176-177.

Pantons panelen waren, net zoals die in Woning De Somviele, overwegend uitgevoerd in lichtgewicht plastic (versterkt met glasvezel, zogenaamd 'fiberglass') of *Cellidor*, een kunststof die voor een groot deel bestaat uit cellulose. Belgische voorbeelden uit die periode zijn bijvoorbeeld wandpanelen met geometrische, driedimensionale patronen, geproduceerd door firma Meurop naar ontwerp van Guy Bernard (jaren 1970). Die panelen waren vervaardigd in polystyreen, een goedkope kunststof, voorzien van een witte of aluminium look.⁷⁸ De plastic tegels in Woning De Somviele waren oorspronkelijk voor het merendeel voorzien van een zilveren afwerking. Dit sluit aan bij andere decoratieve wand- en schouwpanelen met repetitieve patronen uit die periode, bijvoorbeeld 'bubble mirrors' en 'bubble wall panels' voorzien van een zilveren afwerking, eventueel met een spiegellend effect. Panton koos in zijn 'Mirror Sculptures' (1965) voor driedimensionale composities van vierkante en driehoekige stukjes spiegelglas en zou in latere ontwerpen, zoals het Gruner & Jahr Publishing House in Hamburg (1973), ook spelen met het effect van reflectie, daar bekomen door de tegen het plafond, in cirkelvormen geplaatste Spionlampen die de werking van het licht en kleurgebruik herhaalden en versterkten.⁷⁹ Ook de verdwenen, zilverkleurige panelen aangebracht tegen de gebogen wand achter de draaitrap in Woning De Somviele, sloten hierbij aan en vertonen visueel, op basis van de archiefphoto, parallellen met panelen ontworpen door Pierre Gautier-Delays.⁸⁰ Die ontwerpen hadden, ondanks hun uitvoering in staal of koper, een gelijkaardig visueel effect als de lichtgewicht elementen in de traphal van De Somviele. Bovendien was ook de metalen draaitrap kenmerkend voor de bouwperiode en werd ze in de jaren 1960 vormelijk sterk uitgewerkt als blikvanger in de ruimte.⁸¹

De encenering van de leefruimte in de woning wordt behalve de afwerking van de plafonds versterkt door de zitkuil met de monumentale, vrij in de ruimte opgehangen, koperen haard. Filmsets, geïnspireerd door de popcultuur, en interieurmagazines stimuleerden in de naoorlogse periode de introductie van zitkuilen, bekleed met tapijt.⁸² Het modelvoorbeeld van de zitkuil is terug te vinden in het in 1957 gebouwde Miller House van Eero Saarinen in Columbus, Indiana (Verenigde Staten).⁸³ In de jaren zestig en zeventig won de zitkuil aan populariteit en werd ze frequent geïntegreerd in architectuurontwerpen. De zitkuil of zogenaamde 'conversation pit' werd ook vaak gecombineerd met een haard. Een voorbeeld hiervan is Woning Barz, een ontwerp van architect Harry G.H. Lie nabij Stuttgart (Duitsland) uit de vroege jaren 1960, waarbij een vierkante sokkel en de vrij in de ruimte opgehangen haard, de aanwezige partijen met keitjes en de zitkuil, gelijkenissen vertonen met elementen in Woning De Somviele.⁸⁴ Daarnaast waren beide leefruimtes initieel voorzien van een hoogpolig tapijt.

Het oorspronkelijke designmeubilair sloot perfect aan bij de interieurvormgeving, maar bleef niet bewaard bij de verkoop door de oorspronkelijke bouwheer. Archiefphoto's van de leefruimte tonen de aanwezigheid van een Eames Lounge Chair 670 en de bijhorende voetenbank Ottoman 671, ontworpen door Charles en Ray Eames voor meubelfabrikant Herman Miller (1956). Het meubilair van de eetplaats was een ensemble uit de Warren Platner Collection, ontworpen door de gelijknamige ontwerper in 1966 voor Knoll. Ook had de familie De Somviele een cirkelvormige Globe Chair of Ball Chair in de leefruimte opgesteld, een ontwerp van de Finse ontwerper Eero Aarnio uit 1963. Wat wel bewaard bleef, zijn de lichtarmaturen. De drie opvallende lusters en de vijf kleine bolvormige lampen zijn typische voorbeelden van verlichting uit de jaren 1960 en 1970, aansluitend bij de

⁷⁸ FIELL C. en FIELL P. (eds.) 2000: *70s decorative art: a source book*, Keulen.

⁷⁹ REMMELE M., BROCK B., EPPLE S., BIRKELBACH B., HVIDBERG-HANSEN P., HORSFELD H. 2000: *Verner Panton: The collected works*, Weil am Rhein, 197, 303.

⁸⁰ BONY A. en ROUSSEU F. O. 1983: *Les années 60*, Parijs, 494-495.

⁸¹ BONY A. en ROUSSEU F. O. 1983: *Les années 60*, Parijs, 502-503.

⁸² MASSEY A. 2001: *Interior design of the 20th century*, Londen, 185.

⁸³ STAVRIA 2017: *Revival* [online], <https://www.pressreader.com/netherlands/de-telegraaf/20171021/284266710429760> (geraadpleegd op 8 januari 2018).

⁸⁴ FIELL C. en FIELL P. (eds.) 2000: *60s decorative art: a source book*, Keulen, 98-102.

Space Age. De exacte ontwerper en producent van de verlichting is onbekend⁸⁵, maar de bolvormige armaturen, de lusters en de spots vertonen sterke gelijkenissen met de verlichtingsarmaturen die de Nederlandse firma Raak produceerde in de jaren 1960 en 1970.⁸⁶ Dit verlichtingsbedrijf richtte zich immers sterk op de invloeden van de Space Age in die periode. De aandacht voor verlichting wordt ook doorgetrokken in de aanwezigheid van de inbouwspots en de indirecte verlichting op de westwand van de eetplaats. Het is daarnaast interessant dat De Bucks koperen schouwbekroning qua vormgeving enigszins doet denken aan een verlichtingsarmatuur van firma Raak uit de jaren 1970, meer bepaald de Cantharel lamp ontworpen door Maija Liisa Komulainen.⁸⁷

De internationale invloeden zijn echter niet alleen in het interieur aanwezig. Ook in het exterieur assimileerde de architect diverse invloeden en poogde hij het internationale modernisme te verzoenen met zijn erg individuele aanpak. Hoewel Woning De Somviele de "idealen van de moderne villa uitstekend [veruitwendigt] op het vlak van materiaalkeuze, compositie en ruimtelijke opbouw"⁸⁸, vormt ze binnen de lokale Gentse context toch een uitzondering. Volgens mondelinge bronnen en een recente publicatie werd het ontwerp dan ook hoofdzakelijk beïnvloed door de realisaties van architect Frank Lloyd Wright.⁸⁹ Wrights werk getuigt van een grote aandacht voor natuurlijke materialen (natuursteen, hout en baksteen), die sterk zichtbaar worden gelaten. Zijn interesse voor natuur had bovendien een heel grote impact op de manier waarop hij een ontwerp zou inplanten ten opzichte van de aanwezige omgeving en hoe hij nadacht over de relatie tussen de bewoner en de omliggende natuur.⁹⁰ Architectuur was immers pas organisch wanneer ze in harmonie was met de bouwperiode, de site en de bewoners. Wrights Fallingwater (1935) vormt een extreem voorbeeld van de integratie van de natuur in het dagelijkse leven, onder meer via de inplanting en de zichten, maar ook door het doortrekken in het interieur van de wanden opgebouwd uit onregelmatige, ruwe natuursteen. Bij het Rose & Gertrude Pauson House (1939-1940) ging hij nog verder in de integratie tussen het huis en het omliggende landschap, versterkt door de visuele uitstraling van de combinatie van grote natuursteenblokken met houten beplanking.⁹¹ Wrights 'Prairie Houses' evolueerden tot de bescheidenere 'Usonian Houses', die de voornaamste karakteristieken overnamen, zoals de lage, uitkragende daken, de horizontaliteit van de volumes, een open plan, ingebouwd meubilair, natuurlijk licht en zichtbare, natuurlijke materialen.⁹² Woning De Somviele vertoont parallellen met sommige van deze karakteristieken, die ook bijvoorbeeld sterk aanwezig zijn in Wrights Reisley House (1951) en Loveness House (1955). Daarnaast stelde Grootaert – net zoals Wright – de haard centraal aanwezig, waardoor de focus komt te liggen op het gezinsleven, afgeschermd van de straat en gericht naar het wonen zelf en de natuur.

Grootaerts werk vertoont nog andere parallellen met het Amerikaanse modernisme, zoals met het naoorlogse werk van bijvoorbeeld Marcel Breuer. Breuers stijl werd gekenmerkt door een groot informeel karakter, waarbij zijn huizen gericht waren op het gezinsleven. Hij liet zich inspireren door materialen in de Amerikaanse regio New England, en combineerde dit in zijn ontwerpen met onder meer houtbouw en veldsteen, evenals met een aandacht voor een organische indeling en lineaire buitenvormen.⁹³ Net als andere modernisten, bijvoorbeeld Le Corbusier in zijn Maison de Mandrot (1929), toonde hij al

⁸⁵ De huidige eigenaar stelde dat de lusters een Italiaans ontwerp zijn (Bron: Mondelinge informatie verkregen van de eigenaar (7 juni 2017).). In bronnenmateriaal kon echter de exacte ontwerper niet getraceerd worden.

⁸⁶ S.N. s.d.: Raak [online], <https://www.pamono.com/makers/raak> (geraadpleegd op 8 januari 2018).

⁸⁷ S.N. s.d.: "Cantharel" by Maija Liisa Komulainen for RAAK Amsterdam [online], <http://novac-vintage.nl/shop/archive/cantharel-maija-liisa-komulainen-raak-amsterdam/> (geraadpleegd op 20 februari 2018).

⁸⁸ VERHOFSTE A.M. 2008: *Wonen in Gent van 1914 tot 2000. Stadsmussen onder dak 2*, Gent, 63.

⁸⁹ Mondelinge informatie verkregen van de eigenaar (7 juni 2017); DEMEULEMEESTER T., BUREZ A. en MERTENS L. 2017: *Erotique Chic: Interiors of seduction*, Tielt, 100.

⁹⁰ BROOKS PFEIFFER B. 1991: *Frank Lloyd Wright*, Keulen, 24-28.

⁹¹ BROOKS PFEIFFER B. 1991: *Frank Lloyd Wright*, Keulen, 136.

⁹² CRAVEN J. 2017: *What is a Usonian House?* [online], <https://www.thoughtco.com/usonian-style-home-frank-lloyd-wright-177787> (geraadpleegd op 13 februari 2018).

⁹³ BRADBURY D. 2014: *Mid-century modern complete*, Londen, 378.

tijdens het interbellum aan dat vernaculaire materialen perfect en zichtbaar geïntegreerd konden worden in een moderne vormgeving.⁹⁴ De eerste realisatie waarin hij een interesse aan de dag legde voor het gebruik van lokale natuursteen, was een tijdelijk tentoonstellingspaviljoen voor Crofton Gane in Bristol omstreeks 1936. Ook de haarden, die een belangrijke plaats hadden in zijn ontwerpen, werden vaak tot natuurstenen sculpturen omgevormd. Het gebruik van natuursteen trok Breuer later door in bijvoorbeeld Robinson House (1946-1948) en Hooper House II (1956-1959). Deze woningen zijn bovendien voorbeelden van het concept van de 'bi-nucleaire' woning, dat hij ontwikkelde en dat bestond uit twee ruimtelijk gescheiden vleugels met enerzijds de dag- en ontvangstgedeelte en anderzijds het nachtgedeelte, geschakeld rondom een hal. De vleugels hadden vaak een grote dynamiek en waren gevat onder vlindervormige daken. De interne schikking van Woning De Somviele sluit hier enigszins bij aan en zette zeker in het eerste voorontwerp radicaal in op een vormgeving met vlindervormige daken en luifels. Ook de manier waarop Grootaert in dit voorontwerp gevels doortrok buiten de woning en zo bijkomende ruimte aflijnde, komt bij Breuer aan bod. Daarnaast verborg Breuer de inkom tot de huizen vaak enigszins, waardoor bezoekers gestimuleerd werden tot een ontdekking van de ruimte, waarbij ze via de buitenaanleg al in contact kwamen met de texturen van de gebruikte materialen.⁹⁵ Ook dit is aanwezig bij Woning De Somviele. Een andere karakteristiek van Breuers architecturaal werk waren claustraschermen en betonelementen in kristallijne vormen, die als een bijkomende schil voor het gebouw werden geplaatst en het zo bijkomende diepte gaven en het beschermden tegen de zon.⁹⁶ De plaatsing van de elementen en het zicht erop werd niet alleen bepaald door het gezichtspunt van de toeschouwer, maar wijzigde onder andere onder invloed van het weer en de stand van de zon. Deze elementen komen veelvuldig voor in Grootaerts werk, en hoewel ze bij De Somviele uitgevoerd zijn in gebakken aarde en keramiek, koos hij in een ander ontwerp ook voor beton.

Het werk van Grootaert leunt eveneens aan bij enkele nationale tijdgenoten, weliswaar zonder dat er vermoedelijk sprake was van beïnvloeding, maar eerder van eenzelfde tijdsgeest. De voornaamste vormelijke gelijkenissen zijn op te merken in het werk van Jacques Dupuis. Dupuis keek op naar architecten als Gunnar Asplund, Hans Scharoun en Alvar Aalto, en raakte sterk beïnvloed door het Poolse Paviljoen op de Exposition Internationale des Arts et des Techniques van 1937 in Parijs. Dit paviljoen vertoont enkele opmerkelijke gelijkenissen met Grootaerts werk, zoals de aanwezigheid van een in zaagtand verspringende wand, het gebruik van natuursteen en de aandacht voor enscenering en schaal. Ook de algemene principes van Dupuis' oeuvre vertonen gelijkenissen met de aandachtspunten in Grootaerts architectuur. Zo komt het belang dat in die periode wordt gehecht aan het gezinslezen bij beide terug en wordt dit overwogen in relatie tot de natuur. Dupuis' ontwerpen getuigen bijvoorbeeld ook van een grote privacy aan de straatzijde en het belang van het ontvangstgedeelte in de woning (inkom, trap, salon). De inkom vatte hij donkerder en kleiner op en diende de bezoeker te stimuleren om zich te bewegen naar het licht en verder tot de haard, die het hart van de woning vormde.⁹⁷ Dupuis wilde in essentie bescherming creëren voor de bewoners, waarbij de haard de idee representeert "*van een schuilplaats, van een thuis, van meditatie rond een beschermende plek waarvan het vuur het centrum is en de schoorsteen het signaal*"⁹⁸. Een ander belangrijk aandachtspunt is het licht en de werking van de zon. Dit neemt hij niet alleen mee in de oriëntatie en het gebruik van schuine daken voorzien van luifels, maar versterkt hij – net als Grootaert bij De Somviele – door te spelen met transparantie, met de verlichting (waaronder indirecte lichtbronnen), en met reflectie door het aanbrengen van waterpartijen en van hoogglansverven in interieurs, bijvoorbeeld een zwarte

⁹⁴ REMMELE M., MACEL O., CACCIOLA D., SCHÖBE L., DRILLER J., BERGDOLL B., GATJE R.F., GRAWE G.D. & HYMAN I. 2003: *Marcel Breuer : design and architecture*, Weil am Rhein, 201-202.

⁹⁵ MASELLO D. 1993: *Architecture without rules. The houses of Marcel Breuer and Herbert Beckhard*, Londen, 14-15.

⁹⁶ REMMELE M., MACEL O., CACCIOLA D., SCHÖBE L., DRILLER J., BERGDOLL B., GATJE R.F., GRAWE G.D. & HYMAN I. 2003: *Marcel Breuer : design and architecture*, Weil am Rhein, 41-42.

⁹⁷ COHEN M. en THOMAES J. 2000: *Jacques Dupuis. Architect*, Antwerpen, 63.

⁹⁸ COHEN M. en THOMAES J. 2000: *Jacques Dupuis. Architect*, Antwerpen, 44 (bijlage).

beschildering op plafonds.⁹⁹ Beide architecten hechten een groot belang aan de sfeer van de ruimtes en de vloeiende, visuele en open relaties hiertussen, versterkt door een spel met niveaus en het gebruik van bijvoorbeeld kromme lijnen en verspringingen en plooien in wanden. Het materiaalgebruik dat ze hiervoor aanwenden, is echter behoorlijk verschillend, aangezien Dupuis slechts af en toe gebruik maakt van zichtbare natuursteen en hoofdzakelijk kiest voor witgeschilderde bakstenen muren. Ook in het naoorlogse, moderne bouwen in Gent in de jaren 1950 en 1960 keert deze keuze vaak terug, en zo wijkt Grootaert af van architecten zoals Daniël Craet. Craet koos immers ook heel consequent voor baksteen met een witte beschildering, weliswaar in zijn vroegste ontwerpen voor enkele onderdelen gecombineerd met zichtbare, te hard gebakken baksteen. Daarentegen getuigen de split-levels in Craets ontwerpen en de aandacht voor het gezinsleven en het interieurontwerp, wel van algemene kenmerken van het naoorlogse bouwen, die Grootaert ook incorporeert. Ook hebben deze architecten samen met Grootaert gemeen dat ze een veelheid aan invloeden en stijlen herwerken volgens "*een persoonlijke en geïnspireerde, herkenbare code*"¹⁰⁰, die hen een autonome en moeilijk te classificeren plaats binnen de architectuurgeschiedenis verleent.

2.1.4. Bespreking van de erfgoedwaarde

2.1.4.1. Architecturale waarde

Woning De Somviele (1966-1973), opgevat als een villa met zwembad en tuin naar ontwerp van architect Daniël Grootaert, getuigt enerzijds van een erg persoonlijke en individuele interpretatie van het modernisme, en anderzijds van een assimilatie van de toenmalige internationale ontwikkelingen op het vlak van architectuur, design en interieurafwerking. De woning heeft een grote ensemblewaarde, gekenmerkt door een grote samenhang tussen de buitenaanleg, het exterieur en de interieurafwerking. Daarnaast kan de woning beschouwd worden als het meest representatieve en zeldzame ontwerp binnen het moderne oeuvre van Grootaert, zoals het tot op heden in kaart is gebracht. De woning is bovendien herkenbaar bewaard en is door haar schaal, haar kwalitatieve afwerking en de moderne geest van de opdrachtgevers een representatief voorbeeld van een naoorlogse modernistische villa.

Daniël Grootaert (1918-2011) realiseerde de woning eerder laat in zijn carrière, die aanvatte op het eind van de jaren 1930 toen hij werkzaam was in het bureau van de Gentse architect Gaston Eyselinck en toen hij in 1940 begon als zelfstandig architect. Naast de gematigde en traditionele ontwerpen die hij realiseerde, evenals renovaties, slaagde hij er dankzij enkele opdrachtgevers in om minstens vanaf 1959 enkele opmerkelijke, moderne woningen te ontwerpen, die gekenmerkt worden door een homogeniteit in algemene aanpak en vormgeving, materiaalgebruik, volumewerking en ontwerpdetails. De opvallende interieurafwerking van de woning vormt echter – tot dusver – een unicum binnen het oeuvre van de architect.

Kenmerkend is de grote aandacht voor de oriëntatie en de inplanting ten opzichte van de omgeving, en evenzeer voor de privacy van de bewoners. Dit geeft aanleiding tot een relatief gesloten straatzijde ten noorden, ten opzichte van een sterk opgewerkte tuingevel naar het zuiden. De beglaasde achtergevel, voorzien van een uitbouw ter hoogte van de zitkuil in de leefruimte, staat in een boeiende dialoog tot de buitenaanleg, voorzien van terrassen op verschillende niveaus en gecombineerd met waterpartijen en een zwembad. Ook de rustieke voortuinaanleg met onder meer struiken, paden, kasseien en keien, gaat in dialoog met de beglaasde inkom, waar een partij is voorzien met natuurstenen elementen en antiquiteiten. Deze dialoog met de natuur wordt versterkt door het materiaalgebruik, namelijk de keuze voor zichtbare, onregelmatige natuursteen, gerecupereerd en voorzien van bouwfragmenten. Deze wanden zijn zowel in het exterieur als interieur beeldbepalend. Ze worden aangevuld met een rijke variatie aan materialen,

⁹⁹ COHEN M. en THOMAES J. 2000: *Jacques Dupuis. Architect*, Antwerpen, 66-68.

¹⁰⁰ COHEN M. en THOMAES J. 2000: *Jacques Dupuis. Architect*, Antwerpen, 49 (bijlage).

die eveneens representatief zijn binnen Grootaerts moderne architectuurpraktijk en variëren van metselwerk in Scheldesteen, met grote vlakken in zaagtandverband, over claustra in gebakken aarde en keramiek, tot eenvoudige, horizontale houten beplanking. De volumewerking vertoont een grote dynamiek door de combinatie van vleugels met verschillende bouwlagen en bouwlaaghoogtes, evenals de variatie in de uitwerking van enkele wanden, bijvoorbeeld in zaagtand verspringend of gebogen. Dit effect wordt versterkt door de uitkragende, licht hellende platte daken ondersteund door zichtbare houten spanten, die aan de tuinzijde luifels vormen tegen de zon. Het exterieur veruitwendigt de aanwezigheid van splitlevels in het interieur. De planindeling voorzag een weloverwogen scheiding tussen het representatieve gedeelte vanaf de inkom tot de monumentale leefruimte, de zone voor het dienstpersoneel ten noordwesten, met een afzonderlijke toegang en met oorspronkelijk een afgescheiden circulatie in de leefruimte, en ten slotte het private nachtgedeelte ten oosten.

Het ontwerp integreert invloeden van het Amerikaanse modernisme van Frank Lloyd Wright en Marcel Breuer, maar doet ook denken aan de eigen woning 'Dragon Rock' van ontwerper Russel Wright. Het vertoont eveneens bepaalde gelijkenissen met nationale tijdgenoten als Dupuis en Craet. Grootaert combineert deze invloeden echter tot een gelaagd en heel persoonlijk ontwerp, dat versterkt wordt door de specifieke interieurafwerking. Deze is uitdrukkelijk modern en sluit aan bij de popcultuur en design uit de Space Age, maar realiseert een scherp contrast met de natuurlijke omgeving en de rustieke natuursteen en de rotspartij in de inkom. De weloverwogen afwerking van plafonds en wanden met kunststof panelen met noppen, de aanwezige verlichting en de bewaarde oranje betegeling in toiletten en badkamers, maken Woning De Somviele tot een zeldzaam en relatief gaaf voorbeeld van een luxueuze, moderne villa. Ondanks de schaal van de leefruimte en de sterk overheersende materiaalkeuzes, weet Grootaert dit decor naar zijn hand te zetten en het gezinsleven een centrale plaats te geven in de centrale zitkuil, voorzien van een los opgehangen haard en met zicht op de tuin en het zwembad in haar verlengde. Ook deze zitkuil is een typisch ontwerpelement, dat niet enkel door Grootaert meermaals werd toegepast, maar eveneens representatief is voor naoorlogse, moderne leefruimtes.

2.1.4.2. Artistieke waarde

De weloverwogen materiaalkeuzes en afwerking van Woning De Somviele versterken het totaalconcept. Het gebruik van onregelmatige natuursteen, geplaatst in een wild verband en voorzien van gerecupereerde bouwfragmenten, verleent de woning zowel in het exterieur als interieur een groot sculpturaal effect. Het primitieve, natuurlijke ogende karakter van dit materiaal, verdergezet in de buitenaanleg en in de invulling van de inkom, lijken de hand van een architect te ontkennen en worden uitgespeeld ten opzichte van opvallend eigentijdse, door mensenhand en industrie vervaardigde materialen en elementen, zoals de verlichtingsarmaturen, maar als meest beeldbepalend element de kunststoffen wand- en plafondtegels. Deze zijn op hun beurt erg driedimensionaal uitgewerkt en verlenen de ruimtes een bijzonder karakter door hun spel met vorm, licht en reflectie. Dit spel is ook aanwezig in de claustra-elementen die behalve hun hoofddoel van privacy, ook een bijzondere lichtwerking creëren in het interieur. De in zaagtand geplaatste baksteen in het interieur en exterieur, verleent de gevels eveneens een sculpturaliteit, weliswaar van een strakke, regelmatigere orde dan de ruwe natuursteenblokken.

Daarnaast wordt het karakter en de intimiteit van de leefruimte versterkt door de aanwezigheid van kunstwerken. Grootaert was, behalve als architect, ook actief als leraar en later als directeur aan de Tekenacademie van Deinze (1940-1973). Hij onderhield talrijke contacten met kunstenaars en zou met sommigen onder hen ook samenwerken voor zijn architectuurprojecten. De vriendschap met glazenier Armand Blondeel gaf bij Woning De Somviele aanleiding tot de integratie van twee glasramen in de noordelijke, in zaagtand geplaatste natuurstenen wand. Een andere blikvanger in de leefruimte is een bij de zitkuil, vrij opgehangen haard, gerealiseerd in geslagen koper door beeldhouwer Walter

De Buck, en voorzien van een sculpturale, koperen bekroning voor op het dak. Beide realisaties zijn representatief voor de kunstenaarsoeuvres en voor hun stilistische en materiaaltechnische keuzes op dat moment. Bovendien dragen beide bij tot de atmosfeer en het karakter van de ruimte.

2.2. Motivering van het type bescherming

Woning De Somviele wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

Het voorliggend beschermingsvoorstel omvat een bescherming als monument omwille de ensemblewaarde van het ontwerp, dat getuigt van een grote samenhang tussen interieur en exterieur, qua ontwerpqualiteit en materiaalgebruik, in relatie tot de buitenaanleg.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De bescherming omvat het perceel, gelegen te Oudeheerweg 8, 9051 Gent (Sint-Denijs-Westrem), en kadastraal gekend als Gent, 25^{ste} afdeling, sectie B, perceel 40D2. De afbakening betreft het exterieur en interieur van de woning, evenals de omliggende tuin en buitenaanleg.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Woning De Somviele is gelegen ten oosten van de dorpskom van Sint-Denijs-Westrem, beschermd als dorpsgezicht sinds 13 oktober 1986. Een deel van de woningen binnen deze afbakening zijn ook opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed (ID's 26844, 26851, 26852, 26853, 26854, 26855, 26856 en 26870). De noordoostelijke hoek van het plein wordt ingenomen door het klooster, de school (Instituut Heilige Theresia) en het ouderlingentehuis van de zusters van Sint-Vincentius-à-Paulo (ID 26880), waarvan enkel de neogotische kapel is bewaard, evenals de directeurswoning verder ten oosten aan de Oudeheerweg.

2.4.2. Ruimtelijke Ordening:

De woning is volgens de bestemming van het Gewestplan gelegen in woongebied.

Het perceel maakt deel uit van het BPA Sint-Denijs-Westrem Dorp, goedgekeurd op 11 februari 1994. Het BPA werd nadien grotendeels overschreven door het RUP goedgekeurd op 16 mei 2007.¹⁰¹

¹⁰¹ S.N. 2014: *SDW-6 BPA/RUP Sint-Denijs-Westrem Dorp* [online], <https://stad.gent/over-gent-en-het-stadsbestuur/stadsbestuur/wat-doet-het-bestuur/uitvoering-van-het-beleid/ruimtelijke-ordening/gemeentelijke-rups-en-bpas/bekijk-de-geldende-plannen/deelgebied-4-sint-denijs-westrem/sdw-6-bparup-sint-denijs-westrem-dorp> (geraadpleegd op 6 november 2017).

Het perceel behoort eveneens tot het gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (GRUP) 'Afbakening Grootstedelijk Gebied Gent', dat definitief werd vastgesteld op 16 december 2005.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een

overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerendergoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

Archief eigenaar, Documentatie en plannen De Somviele.

Design Museum Gent, Archief Gaston Eysselinck, dossiernummers 90 en 195 (doos 4), D29.6.37, Ontwerp Stedelijk Zwembad Deinze, in samenwerking met Daniel Grootaert en ingenieur Mallebrancke, Plannen en briefwisseling, 1937.

Design Museum Gent, Archief Gaston Eysselinck, dossiernummer 367 (doos 15), Voorontwerp Gemeentelijk Slachthuis Deinze, in samenwerking met Daniel Grootaert, 1941.

Kadasterarchief Oost-Vlaanderen, Mutatieschetsen Gent, afdeling XXV (Sint-Denijs-Westrem), 1971/17.

Stadsarchief Deinze, geboorteregister 1918, Grootaert Daniël (informatie verkregen van Eva Devooght (17 oktober 2017)).

Stadsarchief Gent, Bouwaanvragen Sint-Denijs-Westrem, Oudeheerweg 8, 1112-66.

Stadsarchief Gent, Gemeentearchief Ledeborg, Register Beraadslagingen Gemeenteraad, GAL/14, 87-88, 133, 145.

Stadsarchief Gent, Gemeentearchief Ledeborg, Notulenboek Schepencollege, GAL/97.

ADRIAENSEN A. 1999: *Armand Blondeel, glasschilder*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, Vakgroep Kunst-, Muziek- en Theaterwetenschappen, 52.

BONY A. en ROUSSEU F. O. 1983: *Les années 60*, Parijs.

BRADBURY D. 2014: *Mid-century modern complete*, Londen.

BROOKS PFEIFFER B. 1991: *Frank Lloyd Wright*, Keulen.

COHEN M. en THOMAES J. 2000: *Jacques Dupuis. Architect*, Antwerpen.

DEMEULEMEESTER T., BUREZ A. en MERTENS L. 2017: *Erotique Chic: Interiors of seduction*, Tielt.

DANNEELS J. en PLOEGAERT W. 1985: *125 jaar Stedelijke Akademie voor Schone Kunsten te Deinze: 1860-1985*, Kruishoutem.

DE VOGELAERE F. 1979: *Glasramen van Armand Blondeel* (tentoonstellingscatalogus), Gent.

FIELL C. en FIELL P. (eds.) 2000: *60s decorative art: a source book*, Keulen.

FIELL C. en FIELL P. (eds.) 2000: *70s decorative art: a source book*, Keulen.

MASELLO D. 1993: *Architecture without rules. The houses of Marcel Breuer and Herbert Beckhard*, Londen.

MASSEY A. 2001: *Interior design of the 20th century*, Londen

PAUWELS H., VAN DOORNE G. en VAN KEYMEULEN K. 2009: *Walter De Buck in beeld*, Gent.

REMMELE M., BROCK B., EPPLE S., BIRKELBACH B., HVIDBERG-HANSEN P., HORSFELD H. 2000: *Verner Panton: The collected works*, Weil am Rhein.

REMMELE M., MACEL O., CACCIOLA D., SCHÖBE L., DRILLER J., BERGDOLL B., GATJE R.F., GRAWE G.D. & HYMAN I. 2003: *Marcel Breuer: design and architecture*, Weil am Rhein.

S.N. 1937: Een interview met architect Gaston Eysselinck over functionele architectuur, *Vooruit* 14 november, 8.

S.N. 1941: *Provincie Oost-Vlaanderen. Lijst van personen die overeenkomstig de wet van 20/02/1939 gemachtigd zijn het Beroep van architect uit te oefenen en in het genummerd register geïmmatriculeerd werden*, s.l., 41.

S.N. 1967: *orde van architecten. inschrijvingen, einde 1967, op de tabellen van de raden van de orde*, Brussel, 185.

VERHOFSTE A.M. 2008: *Wonen in Gent van 1914 tot 2000. Stadsmussen onder dak 2*, Gent, 63.

WAGENAAR A. 1973: Firmien De Somviele: België's nationale zondebok, *Leidsch Dagblad* 30 juni, 14.

STAVRIA 2017: *Revival* [online], <https://www.pressreader.com/netherlands/de-telegraaf/20171021/284266710429760> (geraadpleegd op 8 januari 2018).

S.N. s.d.: *Lexicon van Oost-Vlaamse Schilders en Beeldhouwers (1700-1940)* [online], https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/250/801/RUG01-001250801_2016_0001_AC.pdf (geraadpleegd op 7 november 2017).

Informatie verkregen van Marc Dubois (10 januari 2018)

Mondelinge informatie verkregen van de eigenaar (7 juni 2017).

Mondelinge informatie verkregen van L. De Clercq (28 september 2017).

Mondelinge informatie verkregen van Hildegarde Grootaert (5 januari 2017).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan bij de bescherming

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Cultuurgoederen

De voor bescherming voorgedragen cultuurgoederen zijn in een afzonderlijke bijlage bij het ministerieel besluit opgenomen (bijlage 3). Deze bijlage bevat zowel een oplijsting van de cultuurgoederen, een beschrijving als een motivatie.

5.4. Documentatie